

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеня магістр

студентки

Арах Олени Олегівни

академічної групи

035м-19-1

спеціальності

035 Філологія

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

на тему: «Особливості україно-англійського перекладу контрактів з термінологією
у галузі ракетобудування»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	проф. Введенська Т. Ю.			
розділів:				
1.				
2.				
Рецензент	доц. Нестерова О. Ю.			
Нормоконтролер	доц. Орел М. В.			

Дніпро
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
перекладу

_____ Введенська Т. Ю.
(підпис) (прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2020 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр**

студентці Арах О. О. академічної групи 035М-19-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

на тему: «Особливості україно-англійського перекладу контрактів з термінологією
у галузі ракетобудування»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 965-с від 20.11.2020

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	Теоретичні аспекти перекладу контрактів як різновидів юридичної документації	14.10.20
Розділ 2	Специфіка україно-англійського та зворотного перекладу зовнішньоторговельних контрактів з термінологією у галузі ракетобудування	5.12.20

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Введенська Т. Ю.

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.10.2020

Дата подання до екзаменаційної комісії 19.12.2020

Прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

Арах О. О.

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти перекладу контрактів як різновидів юридичної документації.....	7
1.1 Визначення поняття «контракт». Класифікація контрактів	7
1.2 Загальнодискурсивні та стилістичні особливості контрактів.....	13
1.3 Юридична та лінгвістична специфіка зовнішньоторговельних контрактів.....	24
1.4 Особливості перекладу зовнішньоторговельних контрактів.....	29
Висновки до 1 розділу.....	52
РОЗДІЛ 2. Специфіка україно-англійського та зворотного перекладу зовнішньоторговельних контрактів з термінологією у галузі ракетобудування.....	54
2.1 Особливості функціонування технічної термінології у зовнішньоторговельних контрактах у галузі ракетобудування.....	54
2.2 Особливості культурних середовищ України та США.....	62
2.3 Особливості російсько-україно-англійського перекладу зовнішньоторговельного контракту КБ «Південне» з термінологією у галузі ракетобудування.....	71
2.4 Особливості зворотного (англо-українського) перекладу зовнішньоторговельного контракту космічного агентства NASA з термінологією у галузі ракетобудування.....	88
2.5 Особливості зворотного (англо-українського) перекладу зовнішньоторговельного контракту компанії SpaceX з термінологією у галузі ракетобудування.....	95
Висновки до 2 розділу.....	103
ВИСНОВКИ.....	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107

ВСТУП

Невпинне пришвидшення глобалізаційних процесів у сучасному світі має багато різних наслідків, зокрема постійний розвиток форм міжнародної комунікації як у масштабах підприємств та компаній, так і в масштабах держав. А будь-які офіційні відносини інтернаціонального рівня неможливі без юридичного підґрунтя, роль якого виконують здебільшого контракти.

На сьогоднішній день переклад контрактів є невід'ємною складовою розвитку міжнародного ділового партнерства. Для здійснення адекватного та професійного юридичного перекладу дуже важливим є розуміння не тільки лінгвістичної складової документу, а й політично-правового та соціокультурного контексту, в межах якого він створюється.

Переклад контрактів у певній науково-технічній галузі додатково ускладнює завдання для фахівця, адже необхідною умовою для його виконання є знання відповідної спеціалізованої термінології. Таким чином, переклад контрактів у галузі ракетобудування є справжнім викликом і для дослідників, і для практикуючих перекладачів.

Тема роботи полягає в систематичному дослідженні проблематики україно-англійського перекладу контрактів з термінологією у галузі ракетобудування.

Актуальність проблеми, що розглядається, зумовлена відсутністю наукових праць із комплексним дослідженням та ґрунтовним висвітленням специфіки україно-англійського перекладу контрактів, що містять термінологію у галузі ракетобудування. Поглиблене вивчення стилістичних та культурологічних особливостей перекладу даного різновиду нормативно-правових текстів сприятиме повнішому розкриттю провідних тенденцій розвитку методології й техніки перекладу юридичних текстів в цілому, а також дозволить визначити сучасні функціонально-стильові тенденції в межах галузі ракетобудування та спрогнозувати перспективи її розвитку.

Мета дослідження – дослідити та описати особливості україно-англійського перекладу контрактів з термінологією у галузі ракетобудування.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання наступних **завдань**:

- проаналізувати наявні визначення поняття «контракт» та розглянути класифікації контрактів за різними критеріями;
- визначити різницю між концептами контракту та договору;
- розглянути загальнодискурсивні та стилістичні, зокрема лексичні, граматичні та структурні особливості текстів контрактів;
- окреслити та проаналізувати юридичну та лінгвістичну специфіку зовнішньоторговельних контрактів;
- розглянути особливості перекладу зовнішньоторговельних контрактів;
- дослідити специфіку перекладу зовнішньоторговельних контрактів, що містять термінологію у галузі ракетобудування, та його лінгвокультурологічні аспекти;
- запропонувати можливі шляхи вирішення перекладацьких труднощів при роботі з даним різновидом контрактів.

Об’єктом дослідження є загальнодискурсивні та стилістичні особливості україно-англійського перекладу контрактів.

Предметом дослідження є специфіка передачі загальнодискурсивних та стилістичних особливостей україно-англійського перекладу контрактів з термінологією у галузі ракетобудування.

Методологічною основою роботи стали теоретичні положення таких дослідників мовознавства як І. В. Арнольд, Л. П. Білозерська, М. В. Ванслав, С. В. Власенко, Н. Ю. Воєвутко, К. В. Вороніна, І. Р. Гальперін, М. Г. Гамзатов, І. М. Гумовська, О. М. Доценко, Г. М. Дроздова, О. Р. Зарума-Панських, В. Г. Згурська, В. В. Калюжна, Ю. А. Караулова, Н. Кащишин, В. Р. Кігель, А. В. Ключник, Л. С. Баришник, І. А. Негрецька, А. Н. Ковальов, В. Н. Комісаров, Я. І. Рецкер, В. Г. Костомаров, О. Кононов, А. І. Кредісов, В. Г. Куликова, П. А. Лекант, Р. К. Міньяр-Белоручев, В. М. Мірошніченко,

В. Ф. Назаров, Р. П. Овсяннік, С. І. Ожегов, А. П. Румянцев, Л. В. Сальникова, Г. А. Сергєєва, І. Г. Федотова, Г. Хацер, І. А. Сидоренко, Л. М. Черноватий, В. І. Карабан, А. Н. Чудинов, А. Д. Швейцер, О. В. Щепотіна, Л. О. Ярова.

Відповідно до характеру поставлених завдань у роботі використано такі **методи дослідження**: структурний метод, що дозволяє вивчати класифікації контрактів та їх композиційну специфіку; метод компаративного аналізу, який застосовується при дослідженні перекладацьких прийомів та культурологічних особливостей текстів контрактів.

Теоретична новизна роботи полягає в тому, що вона узагальнює та розширює уявлення про особливості україно-англійського перекладу контрактів у галузі ракетобудування не лише з лінгвістичної та перекладознавчої, а й з лінгвокультурологічної точки зору.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані у галузях прикладної лінгвістики, стилістики, перекладознавства, теоретичного та прикладного термінознавства, міжкультурної комунікації, лексикології, подальших наукових дослідженнях студентів і аспірантів, а також при підготовці та навчанні наукових і технічних кадрів, виданні наукової, виробничої та довідкової літератури, укладанні програм підвищення кваліфікації спеціалістів.

Матеріал дослідження склали контракти КБ «Південне», космічної агенції NASA та компанії SpaceX, що містять термінологію у галузі ракетобудування.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення дослідження представлено на XVIII Міжнародній студентській конференції «Європейські мови – 2020: інновації та розвиток» (Дніпро, НТУ «Дніпровська політехніка»).

Обсяг і структура. Кваліфікаційна робота, яка має 114 сторінок, із них 100 сторінок основного тексту, складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 77 позицій.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ КОНТРАКТІВ ЯК РІЗНОВИДІВ ЮРИДИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

1.1 Визначення поняття «контракт». Класифікація контрактів

Невід’ємною складовою будь-якої економічної діяльності є укладання ділової документації. За допомогою документів закріплюються та здійснюються різноманітні функції: матеріально-технічне забезпечення, впровадження певної цінової політики, організаційно-розпорядчі процеси тощо. З наукової точки зору, документ – це засіб закріплення різними способами на спеціальному матеріалі інформації про факти, події, явища об’єктивної дійсності та розумової діяльності людини [61].

На сьогоднішній день одним із найпоширеніших різновидів ділових документів є контракт (від латинського *contractus* – «здійснення, угода, договір»).

Словник сучасної англійської мови подає таке визначення: «Контракт – це офіційний письмовий документ, який містить згоду сторін з умовами угоди та є доказом зобов’язання» [57, 589].

На думку О. М. Чудинова, «контракт – це діловий документ, що представляє собою угоду, ухвалену та підписану обома сторонами» [42, 354].

У посібнику «Управління зовнішньоекономічною діяльністю» (2002) А. І. Кредісов стверджує, що «контракт – це комерційний документ, в якому міститься домовленість сторін про поставку товару: зобов’язання продавця передати відповідне майно у власність покупця і зобов’язання покупця прийняти це майно і сплатити за нього відповідну суму або зобов’язання сторін виконати умови товарообмінної угоди» [25, 236].

На думку А. П. Румянцева, «контракт – це зобов’язання однієї сторони угоди (продавця) передати товар у власність іншій стороні (покупцю), яка, у свою чергу, зобов’язується прийняти його і заплатити ціну за товар» [34, 32].

Ф. В. Назаров визначає контракт як «угоду між двома або більше особами, яка може бути здійснена за додержання відповідного законодавства. У кожному контракті одна сторона набуває певне право, а інша бере на себе відповідне зобов’язання або відповідальність. Кожна сторона може мати власні права та обов’язки, проте характер контракту визначає, кому належить основне право» [30, 5].

У світовій практиці налічується багато різноманітних видів торговельних угод, проте в основі кожної з них лежать типові класичні положення відносин купівлі-продажу. Такі контракти розробляють переважно великі експортери, однак юридичне оформлення окремих пунктів постійно уточнюється, щоб уникнути зайвих суперечностей [18, 32].

К. В. Вороніна у посібнику «Ділова кореспонденція та її переклад» (2014) зазначає, що у зовнішньоекономічній практиці найчастіше застосовується контракт міжнародної купівлі-продажу, під яким зазвичай розуміють угоду про постачання товару, погоджену і підписану експортером та імпортером. Обов’язковою умовою контракту купівлі-продажу є перехід права власності на товар від продавця до покупця. У цьому полягає основна відмінність контракту купівлі-продажу від усіх інших видів контрактів – орендного, ліцензійного, страхування та інших, де немає умови про перехід права власності на товар, а предметом договору є або право користування товаром, або надання послуг [6, 34].

Поряд з контрактами купівлі-продажу контракти про надання послуг є одним із широко розповсюджених різновидів контрактів у міжнародній бізнес-діяльності. Зовнішньоекономічний контракт про надання послуг можна вважати більш складною версією внутрішніх угод, адже міжнародні угоди мають певні особливості. Так, укладаючи зовнішньоекономічний договір, треба

враховувати такі умови, як здійснення валютних платежів, міжнародного арбітражу тощо [6, 42].

Перш ніж перейти до розгляду особливостей структури, стилістики, лексичного складу та власне перекладу контрактів, треба чітко окреслити межі даного поняття, зокрема зрозуміти основну різницю між контрактами та договорами.

Контракт часто вважають ідентичним до договору, і варто відзначити, що між цими поняттями практично немає юридичної різниці. Проте фахівці з ділового мовлення все ж виділяють низку нюансів, і пов'язано це передусім із формулюваннями, використовуваними в окремих нормативно-правових актах, їхнім походженням та статусом сторін домовленості. Як правило, **контракт** – це документ правового характеру, який містить домовленості між сторонами-партнерами для здійснення певної діяльності, яка буде їх пов'язувати обов'язками та правами на певний період часу. **Договір**, у свою чергу, – це угода між працівником та роботодавцем (підприємством), за якою перший зобов'язується виконати роботу, а власник – виплатити згідно домовленостям грошову суму за отриманий результат цієї роботи [5, 193].

Власне поняття «контракт» застосовується переважно у зовнішній сфері, зокрема у зовнішньоекономічній діяльності. Згідно з англomовною економічною традицією, зовнішньоекономічні угоди частіше позначаються саме терміном *contract*, у той час як термін *agreement* майже не зустрічається у даній сфері [19, 22].

Основна різниця між договором і контрактом виражається в наступному:

- договір укладається на необмежений період часу, а контракт має часові межі та є свого роду строковим договором;
- контракт має тільки письмову форму, у той час як договір між сторонами може укладатися і в усній формі;
- контракт, на відміну від договору, не може бути розірваний за власним бажанням.

Хоча з точки зору сучасного законодавства термін *договір* справедливий для угод будь-якої форми, як письмових, так і усних, незалежно від кількості сторін, у нашій роботі ми віддаємо перевагу терміну *контракт*, оскільки він точніше передає сутність документів, які ми розглядаємо та аналізуємо у нашому дослідженні.

Контракти класифікують за наступними ознаками [52, 84]:

1. Залежно від характеру поставки:
  - а. контракт із разовим постачанням товару, після виконання якого юридичні відносини між сторонами угоди припиняються;
  - б. контракт із періодичною регулярною поставкою товару від продавця до покупця протягом певного терміну;
  - в. контракт про постачання.
2. Залежно від об'єкта угоди:
  - а. контракти купівлі-продажу товарів у матеріально-речовій формі;
  - б. контракти купівлі-продажу послуг (посередницькі, ф'ючерсні, транспортні, консультаційні);
  - в. контракти купівлі-продажу результатів творчої діяльності (продаж ліцензій зазвичай супроводжує експорт обладнання та технологій).
3. Залежно від форми оплати:
  - а. контракти з оплатою в грошовій формі, які передбачають розрахунки у визначеній валюті з використанням обумовлених у контракті форм розрахунку (інкасо, акредитив, чек, вексель) і способів платежу (оплата готівкою, авансовий платіж, оплата в кредит);
  - б. контракти з оплатою у товарній формі;
  - в. контракти з оплатою у змішаній формі.
4. Залежно від напрямку руху об'єкта контракту:
  - а. експортні;
  - б. імпортні.

Варто зазначити, що контракти на імпорт включають в себе більш жорсткі вимоги до Продавця, який експортує Обладнання або товари [29, 9].

У світовій економіці виділяють також разові та рамкові контракти. До разових належать контракти, що регулюють одну угоду. Якщо в рамках укладеного контракту буде здійснюватися багато операцій, то його будуть визначати як рамковий. Він укладається на тривалий термін із закріпленням у його тексті основних питань взаємовідносин сторін; зазвичай ці умови не підлягають зміні в період дії зобов'язань за контрактом [37, 29].

За функціональними сферами обігу контракти поділяються на:

- адміністративно-управлінські;
- фінансово-економічні;
- рекламні;
- науково-технічні;
- художньо-видавничі [58, 162].

Згідно з класифікацією за правами та обов'язками сторін, що підписують контракт, міжнародні ділові контракти можуть бути розподілені наступним чином:

- контракт про міжнародну купівлю-продаж товарів (*Contracts for International Sale of Goods*);
- контракт про міжнародну передачу технологій (*Contracts for International Technology Transfer*);
- контракти про міжнародні сумісні підприємства (*Contracts for foreign Joint Ventures*);
- контракт іноземних договірних сумісних підприємств (*Contracts for foreign Contractual Joint Ventures*);
- контракт міжнародних технічних проектів (*Contracts for International Engineering Projects*);
- контракти компенсаційної торгівлі (*Contracts for Compensation Trade*);

- контракти іноземного кооперативного розвитку натуральних ресурсів (*Contracts for foreign Cooperative Development of Natural Resources*);
- контракти міжнародного приватного найму (*Contracts for Foreign Labour Services*);
- контракти міжнародних лізингових послуг (*Contracts for International Leasing Affairs*);
- контракти іноземного кредитування та позик (*Contracts for Foreign Credits and Loans*);
- контракти міжнародного будівництва-експлуатації-передачі (БЕП) (*Contracts for International Build-Operate-Transfer*) [53, 123; 7, 201].

До того ж, міжнародні ділові контракти включають ще такі категорії як контракти страхування (*Insurance Contracts*), контракти зберігання (*Storage Contracts*), агентські контракти (*Agency Contracts*), контракти щодо надання роботи іноземним штатним працівникам (*Contracts for Employment of Foreign Staff Members*), а також контракти міжнародного транспортного забезпечення (*Contracts for International Transportation*) [35, 76].

У праці «Курс юридичного перекладу» (1994) Ф. В. Назаров вказує, що «у англо-американській практиці контракти поділяються на три основні різновиди:

1. квазіконтракти;
2. контракти, закріплені печаткою (формальні контракти);
3. прості контракти, або контракти, не закріплені печаткою (неформальні контракти)» [30, 6].

Квазіконтракт – це підстава для виникнення зобов'язань, подібних до договірних за своїм змістом і характером, між особами, які не мають договірних правовідносин. Особа, яка здійснює певні дії згідно з квазіконтрактом, чинить це за власною ініціативою, але її дії породжують зобов'язання перед третіми особами, а іноді – взаємні зобов'язання сторін [47, 189].

Контракт, закріплений печаткою, – це волевиявлення особи, здійснене у письмовій формі, підписане даною особою з прикладанням її печатки та передане іншій особі.

Відповідно, контракт, не закріплений печаткою, – це угода, яка містить у своїй структурі елементи тільки одного різновиду контрактів (звідси інша назва – простий контракт) та укладається без прикладання печатки будь-якої сторони [30, 6].

Отже, контракт являє собою офіційний письмовий документ, який містить інформацію про угоду декількох сторін та їх взаємні зобов'язання за цією угодою. Точну дефініцію поняття «контракт» намагалися представити О. М. Чудинов, А. І. Кредісов, А. П. Румянцева, Ф. В. Назаров та інші мовознавці. Найрозповсюдженішими різновидами контрактів у міжнародній бізнес-діяльності є контракти купівлі-продажу та контракти про надання послуг. У діловому мовленні договір і контракт розрізняються як за сферою застосування, так і за наявністю часових меж дії, за формою укладання та можливістю розірвання угоди за власним бажанням. На сьогоднішній день існують різноманітні класифікації контрактів за такими критеріями, як характер поставки, об'єкт угоди, форма оплати, напрям руху об'єкта контракту, функціональні сфери обігу, права та обов'язки сторін тощо.

1.2 Загальнодискурсивні та стилістичні особливості контрактів

Для виконання професійного перекладу будь-якого текстового документу необхідно добре розуміти специфіку та вимоги щодо оформлення самого жанру, до якого він належить.

Юридична мова, яка належить до мов спеціальних цілей, значно відрізняється від літературної мови, та має власні граматичні й лексичні особливості. Нею користуються професіонали у правовій галузі та вузькокваліфіковані фахівці. Крім того, спілкування відбувається між професіоналами та широким загалом (окремими споживачами юридичних

послуг), між професіоналами та державними установами. Ця комунікація відбувається в певному професійно-орієнтованому просторі та має двовекторне спрямування. Беручи до уваги вищесказане та спираючись на загальні визначення дискурсу та інституційного дискурсу зокрема [51, 360], ми приймаємо у нашій роботі наступне визначення англомовного юридичного дискурсу, запропоноване дослідницею Г. Хацер у статті «Особливості перекладу англомовних текстів юридичного дискурсу» (2019), – «лінгвосоціокультурне утворення, яке формується при усному і писемному спілкуванні суб'єктів правової сфери при реалізації соціально-професійних відносин» [40, 270]. Юридичний дискурс має свої фіксовані теми для спілкування, яким притаманна регламентованість, чіткість та когерентність.

Виділяючи англомовний юридичний дискурс, до уваги береться насамперед його належність до певного функціонального стилю, а саме офіційно-ділового. Офіційно-діловий стиль відображає соціально-рольове спілкування й орієнтований на констатацію фактів, наказ адресатові. Правова комунікація представляє собою процес передачі правової інформації від правотворчого органу до користувача правом, яка відбувається в певній сфері життя, а саме правовій [40, 270].

Офіційно-діловий стиль відрізняється від інших стилів будь-якої мови, здебільшого, через специфіку його функціонального використання. Стиль офіційних документів є найбільш консервативним. Він зберігає структурні форми та використання синтаксичних конструкцій. Архаїчні слова не спостерігаються у жодному стилі, окрім офіційно-ділового. Посилання на документи та офіційні листи, їх підписання, висловлення причин та міркувань, що стосуються теми будь-якого документа, регулюються як лексично, так і синтаксично. Будь-яка емоційність та суб'єктивна модальність повністю виключаються із даного стилю. Він представлений наступними підстилями або варіантами: мова ділових документів, мова юридичних документів, мова дипломатії та мова військових документів [7, 312]. Як і інші стилі мови, даний

стиль має певну комунікативну мету, а отже, має власну систему взаємопов'язаних мовних та стилістичних засобів. Головною метою даного стилю комунікації є встановлення умов та належного способу розуміння зобов'язань двох сторін по відношенню одна до одної, а також досягнення згоди між двома сторонами, що домовляються. Кожен варіант офіційно-ділового стилю має власні своєрідні терміни, фрази та вирази, які відрізняються від відповідних термінів, фраз та виразів інших варіантів даного стилю. Спільними рисами для всіх стилістичних різновидів офіційних документів є:

- точність – усі твердження оригіналу повинні бути точно та у повному обсязі перекладені в цільовому документі;
- стислість – усі твердження оригіналу повинні бути подані стисло та лаконічно;
- чіткість – стислість та лаконічність не повинні заважати читачеві чітко розуміти контекст і зміст;
- літературна нормованість – цільовий текст повинен відповідати всім правилам і нормам загальноприйнятих стандартів літературної мови та не містити синтаксичних конструкцій мови-джерела [32, 367].

Через ці постулати юридичного перекладу ймовірність вільного перекладу або тлумачення суті предмета обговорення майже неможлива. У результаті цього в текстах офіційно-ділового стилю навряд чи можна знайти такі стилістичні прийоми, як метонімія, метафора, гіпербола та інші стилістичні фігури та емоційні компоненти [24, 85].

Згідно з С. Власенко, «контракти та договори – це одні з найскладніших форм текстів офіційно-ділового стилю, який вимагає чіткого слідування правилам, саме тому що він використовується у діловій сфері та регулює відносини між сторонами на високому рівні» [4, 132].

Сторони мають право самостійно та відповідно до вимог законодавства вирішувати питання про вибір конкретної іноземної мови тексту контракту.

Такою мовою зазвичай є мова іноземної сторони, що бере участь в укладенні контракту.

Іноземною мовою (або однією з мов) тексту контракту також може стати мова, яку сторони вибирають для ведення переговорів. Це пояснюється тим, що саме у термінах такої вибраної мови сторони досягають домовленості стосовно положень контракту. Відповідно, таким чином легше сформулювати у тексті контракту положення, які відповідають намірам сторін [10, 7].

Мова контрактів узгоджується обома сторонами. Інформація, представлена у документі, та стиль документу залишаються незмінними, незалежно від мови текстових різновидів контрактів.

З лінгвістичної точки зору, контракт – це тип документу, обумовлений будь-якою угодою, заповнений документ, що фіксує певну інформацію. Специфічними характеристиками усіх типів документів офіційно-ділового стилю, у тому числі контрактів, є:

- конкретність, лаконічність, чіткість викладеної ідеї;
- висока інформативність тексту;
- сувора логіка;
- чітка ритміка речень;
- зосередження уваги на головній ідеї шляхом повтору слів;
- відсутність емотивності;
- відсутність конотацій;
- спеціальна система кліше та штампів;
- використання скорочень, умовних символів та знаків;
- використання термінів у їх прямому, логічному значенні;
- переважне використання однозначних слів;
- поділ тексту на глави, абзаци, пункти, часто нумеровані (чітка композиційна структура документа);
- використання певних синтаксичних моделей;

- графічне оформлення документа: якість паперу, кількість та якість ілюстрацій, розмір та вид друку [58, 163].

Головними стилістичними особливостями контракту як різновиду тексту офіційно-ділового стилю вважаються:

- стійка система мовних засобів у тексті контракту [58, 163];
- відсутність емоційного забарвлення, будь-яких емоційних елементів та лексики повсякденного використання;
- насиченість термінами [5, 192];
- декодуючий характер мови;
- використання спеціальної системи умовних символів;
- аббревіатури;
- скорочення;
- чітка синтаксична структура [58, 164].

Слід також зазначити, що синтаксична складова контракту настільки ж важлива, як і лексична [43, 113].

А. Г. Ковальов відносить мову міжнародних контрактів та угод до дипломатичної мови. У своїй видатній праці «Абетка дипломатії» (1993) він визначає її як «сукупність спеціальних термінів та фраз, які складають загальноприйнятий дипломатичний словник» [20, 15].

Серед стилістичних особливостей контрактів необхідно насамперед відзначити **лексику** даних документів. Мовною базою усієї міжнародної документації є загальноживана лексика нейтрального пласта, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною лексикою, а також скороченнями, аббревіатурами, неасимільованими латинськими та французькими вкрапленнями. Під час використання загальноживаної лексики у контексті контрактів відбуваються звуження її семантичного діапазону, звільнення від частини існуючих значень, видозміна їх аж до виникнення нових [13, 10].

Процентний склад кожного лексичного шару не є однаковим. Якщо загальноживана лексика складає більшість елементів тексту, то спеціальна лексика представлена в меншій кількості. До неї можна віднести назви організацій, закладів, органів, процедур, посадових осіб, посад, назв документів, їх частин, а також так звану ситуативну лексику [15, 34].

Термінологія як основна одиниця спеціальної лексики, представлена в документах, змінюється залежно від тематики організації, її профілю та питань, що розглядаються. Але отримавши офіційне закріплення в багатьох документах, а також в спеціальних словниках та глосаріях, терміни та термінологічні звороти в незмінному вигляді переходять із тексту в текст.

Суспільно-політична лексика поряд зі спеціальною відіграє важливу роль в наданні документам як зразку офіційно-ділового стилю «домінуючого колориту». При цьому слід підкреслити значення спеціальної лексики. До спеціальної лексики належать спеціальні та фразові стандарти, лексика, пов'язана зі сторонами контракту, укладанням та існуванням контракту, зокрема договірна лексика, тобто частотні лексичні одиниці, які сприяють реалізації теми домовленості, латинські та французькі словосполучення. Словосполучення, до складу яких входить лексика домовленості, стандартизуються в текстах, набувають клішованого характеру і творять спеціальну фраземіку міжнародних документів [13, 11].

Спеціальна лексика завжди вживається в прямому, номінативному значенні. Вона надає документу офіційності, однозначності, точності.

Зокрема, в контрактах виділяються наступні тематичні групи спеціальної лексики:

- 1) повна та точна назва документу;
- 2) лексика, пов'язана зі сторонами, що домовляються, і з укладенням контрактів та їх підписанням: *parties* – «сторони», *ratification* – «ратифікація», *prorogation* – «відстрочення».

Існує явно виражена тенденція зберігати незмінний набір лексичних етапів певних ситуацій, в чому можна вбачати один із проявів консервативності стилю. Оскільки мові документів не притаманні синонімічність та різноманітність мовних засобів, відзначається висока частотність вживання одних і тих самих лексичних одиниць.

У лексиці міжнародних контрактів існує значна кількість слів, які вживаються у значенні, властивому їм лише у даному дискурсі. Деякі з цих лексем набувають нового значення, незафіксованого лексикографічними джерелами. Інші слова, у перекладі українською мовою, перекладачі замінюють певними фіксованими відповідниками, закріпленими за конкретним англійським словом, що є свідченням ідіоматичної стандартизації.

До специфічних лексичних засобів даного стилю В. В. Калюжна та О. Р. Зарума-Панських відносять також так звані ділові стандарти, які надають документам певний стилістичний відтінок. Мається на увазі коло стійких, традиційно вживаних словосполучень – блоків, які багатократно повторюються в готовому вигляді в конкретних ситуаціях, закріплюються за ними і тому функціонують як готові словесні штампи.

Лексика міжнародних контрактів кількісно обмежена, тобто спостерігається тенденція до замкнутості, використання уніфікованого набору лексем, фраз і структур, для яких характерні обмежені можливості сполучуваності. Окрім того, для мови контрактів не є властивим вживання неологізмів [65].

Ділові документи представляють великий інтерес з точки зору лексикології ще і з тієї причини, що їх словниковий склад достатньо стабільний. Слова, як правило, мають пряме, чітко обумовлене значення та не мають жодної емоційної конотації. У результаті цього ми можемо виділити лексику, наявну практично у кожному контракті. Наприклад, прислівники *here / there* та похідні від них: *hereby / thereby, herewith / therewith, hereto / thereto*, тощо: *Continental Equipment Plc, Brighton, England, hereinafter*

referred to as «the Seller», on the one part...; If shipment of the whole or part is thereby rendered impossible... [58, 164].

Складний сполучник *whereas* часто використовується на початку контракту та має значення протиставлення, контрасту або поступки («оскільки», «беручи до уваги», «у зв'язку з тим, що», «виходячи з того, що»). Складний прислівник *whereby* означає «таким чином», «шляхом», «за допомогою чого», «у силу чого» та стосується діючого контракту, наприклад: *Whereas, changes in one or more of the above-listed positions have occurred; On May 12, 2008, BNSF, the Port and the County entered into a Purchase and Sale agreement whereby the Port agreed to acquire portions BNSF's property... [58, 164].*

Ще однією лексичною особливістю є наявність ряду прийменникових зворотів у тексті контракту. Серед найбільш вживаних зворотів ми можемо виділити наступні: *subject to, solely on condition that, on the understanding, on conditions that*, тощо: *The prices are firm for the duration of the Contract and shall not be subject to any revision... I will buy 1000 barrels solely on condition that Baker delivers them [58, 164].*

У словниковому складі контрактів є багато слів іноземного, перш за все, латинського походження, наприклад: *pro rata, pari passu, extra, inferior / superior*. Вони часто використовуються при обговоренні платежів, умов доставки, якості товарів, наприклад: *Fractions to be considered pari passu; The quality of Model S-20 is inferior to that of Model S-40 [58, 164].* Латинські слова на кшталт *ultima, proxima* на сьогоднішній день є архаїчними та рідковживаними, наприклад: *If the excess is discovered only on arrival of the goods at their ultima destination in the U.K... [58, 164].* Деякі латинські слова і вирази входять до складу англійських словосполучень. У таких випадках в українських відповідниках може спостерігатися збереження латинського (рідше французького) слова або виразу, його транслітерація чи переклад: *ipso facto avoidance of contract* – «розірвання контракту в силу закону» [21, 126].

Лексичних одиниць французького походження у мові контрактів не так багато, проте використовуються вони достатньо регулярно. Найбільш поширеним є словосполучення *force majeure*, яке являє собою значущий пункт будь-якого контракту та слугує для позначення непередбачуваних або екстрених ситуацій, наприклад: *The parties are relieved of responsibility for partial or complete non fulfillment of their obligations under the present contract due to force-majeure circumstances...* [58, 164].

Отже, при перекладі контрактів необхідно брати до уваги специфіку лексичного складу цих документів, певного набору слів та словосполучень, які формують лексичні особливості даного різновиду текстів офіційно-ділового стилю. Усі вони доволі літературні, належать до офіційної письмової англійської мови, не використовуються у неформальній англійській мові та рідко вживаються в офіційній розмовній англійській.

Граматичні особливості також є важливою складовою стилістики текстів контрактів. Граматику будь-якого контракту можна загалом схарактеризувати як доволі формальну та просту. Типовими рисами тексту контракту є нестача розмаїття граматичних форм, мізерне або обмежене вживання часових форм, домінуюча роль модальних дієслів та неособових форм.

Найбільш вживаними часовими формами у текстах контрактів є простий (Simple) та доконаний, або перфектний (Perfect) час як активного, так і пасивного стану, наприклад: *Our firm informed the Suppliers that the general conditions were not contained in the order; After the contract has been signed...* [58, 165]. Специфічний характер будь-якого контракту зумовлює нечасте використання минулих часів, а використання таких аналітичних форм дієслова, як тривалий (Continuous) та доконано-тривалий (Perfect Continuous) час, взагалі виключається.

Іншою специфічною рисою контрактів є переважне використання модальних дієслів, а також модальних слів та словосполучень. Цю особливість можна пояснити тим фактом, що дані лексичні одиниці складають область

модальності – екстралінгвістичної реальності, необхідної для встановлення нових ділових контактів та партнерства. Таким чином, хоча дієслово *shall* не вживається у сучасній англійській мові, воно надзвичайно поширене у діловій документації та кореспонденції, наприклад: *The Seller upon written consent of the Buyer shall be permitted to substitute equipment of comparable quality* [58, 165]. Дієслово *to be to* доводить необхідність виконання зобов'язань, передбачених контрактом, наприклад: *The Seller is to take care of and cover expenses for insurance of the equipment under the Contract...* [58, 165]. Поєднання дієслова *should* та інфінітивних форм вказує на дію в майбутньому, але з меншим ступенем вірогідності. Зазвичай дана конструкція зустрічається у підрядних реченнях, наприклад: *... if a delay in the delivery should exceed 3 months* [58, 165].

Однією з найбільш визначальних рис ділової англійської мови є часте вживання неособових форм дієслова – інфінітиву, герундію (або *ing*-форми) та дієприкметника. Найбільш поширеною неособовою формою дієслова у контрактах є інфінітивна форма та інфінітивні предикативні конструкції. Вони можуть використовуватись як додаток до дієслів, іменників та прикметників [1, 67], наприклад: *The Parties have failed to deliver the equipment; The goods are considered to be in conformity with the certificate* [58, 165].

Дві сторони, що укладають контракт, іменуються «Покупцем» (*Buyer*) та «Продавцем» (*Seller*); дані назви можуть використовуватися у англійському тексті контракту як з означеним артиклем *the*, так і без нього, проте у будь-якому випадку вони пишуться з великої літери [58, 165].

Найбільш виразною **синтаксичною** особливістю контракту є його **композиційна структура**. Ми можемо спостерігати дві тенденції її формування:

- а) численні поділи на пункти, що дозволяють легше, точніше та чіткіше зрозуміти суть предмету контракту;
- б) складний синтаксис, зумовлений відображенням найбільш значущої інформації у межах одного речення.

Сторони, що укладають контракт, не повинні мати жодних труднощів із отриманням та розумінням інформації. Непорозуміння можуть виникати через те, що текст контракту недостатньо комфортний для сприйняття, наприклад, у випадку надмірного вживання аббревіатур, статистичних даних, прийменників. Усі ці лексичні одиниці є корисними, адже вони пришвидшують комунікацію та легко читаються, проте варто впевнитись, що обидві сторони розуміють їх значення [58, 165].

Усі дослідники погоджуються з тим, що в міжнародній документації досить широко представлені скорочення складних лексичних одиниць. В цілому, тут представлені всі види скорочень з огляду на широку тематику організацій. Тим не менш, можна виділити найбільш частотні групи скорочень, типові для міжнародних документів як зразка ділового стилю:

- 1) графічні скорочення (*Doc. – document*);
- 2) ініціальні та змішані (*BOSS – Bureau of State Security*) [65].

До найбільш загальноживаних аббревіатур належать *Gvt (government)*, *C&F (Cost and Freight)*, *C&I (Cost and Insurance)*. Сполучник *but* позначається у текстах контрактів за допомогою символу *#*. Символ *№* використовується замість слова *number*. Наступні скорочення латинського походження також вживаються у контрактах надзвичайно часто: *e. g. (for example)*, *et al. (and others)*, *etc. (and so on)*, *v. v. (quite the opposite)*, *i. e. (that means)*; те саме можна сказати про такі англійські скорочення, як *ltd. (limited)*, *Bros. (brothers)*, *encl. (enclosed)*, *dols. (dollars)*, тощо.

Задля уникнення будь-яких непорозумінь та неточностей необхідно прописувати суму як цифрами, так і літерами. Слід приділяти особливу увагу назвам, іменам, адресам, посиланням, цінам, технічним характеристикам, додаткам, тощо, адже вони часто грають провідну роль у текстах контрактів [58, 165].

У підсумку варто зазначити, що мова офіційних документів, до яких безперечно належить контракт, досить суворя та стандартизована. Основними

стилістичними особливостями, притаманними тексту контракту як зразкові офіційно-ділового стилю, є конкретність, лаконічність, чіткість висловлювань та формулювань, висока місткість інформації, суворі логіка, чіткий ритм речень, повторення слів, що акцентують головну ідею, відсутність конотацій, наявність кліше та штампів, використання слів у їх прямому логічному значенні, наявність чіткої синтаксичної структури (поділ тексту на глави, абзаци, пункти).

1.3 Юридична та лінгвістична специфіка зовнішньоторговельних контрактів

Зовнішньоторговельний (зовнішньоекономічний) контракт – це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішній торгівлі.

На думку Г. М. Дроздової, зовнішньоторговельний контракт – це докладно розроблений суб'єктами зовнішньої торгівлі економічний і правовий документ, що регламентує організаційно-технічні, економічні та адміністративно-управлінські відносини під час здійснення купівлі-продажу товарів і послуг на зовнішньому ринку [12, 67].

Зовнішньоторговельний контракт – це єдиний документ, за допомогою якого суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності регулюють свої відносини та регламентують права й обов'язки. Він є основним елементом економічної діяльності підприємства за кордоном, адже вихід на зовнішні ринки як продавця, так і покупця товарів, зумовлює різного роду домовленості зі сторонами, зацікавленими у роботі із підприємством, результатом яких є контракт. Такий контракт розглядається як підстава виникнення правовідносин між торговими контрагентами [19, 20].

Зазвичай даний тип контракту укладається декількома мовами, залежно від кількості сторін, що беруть участь у цьому процесі. Таким чином, текст

зовнішньоторговельного контракту являє собою найкращий матеріал для дослідження особливостей перекладу контрактів в цілому. До того ж, зовнішньоторговельний контракт у галузі ракетобудування містить не тільки юридичні формулювання, а й технічну термінологію як невід'ємну складову опису відповідних товарів. З цих причин ми обираємо саме зовнішньоторговельні контракти у галузі ракетобудування як основний матеріальний базис для здійснення нашого дослідження і, відтак, описуємо та вивчаємо особливості саме цього різновиду контрактів у подальшому тексті роботи.

Зовнішньоекономічні контракти укладаються в письмовій формі. При укладенні угоди такого типу широко використовуються контракти зі стандартною структурою. Однак суворе дотримання стандартної структури даного документу не є обов'язковим – так, деякі пункти можуть змінюватися або доповнюватися. Існує певний набір позицій, надзвичайно важливих для будь-якого типу контракту: номер контракту; місце та дата підписання; сторони, які підписують контракт; предмет контракту; якість товарів; ціна; пункт призначення; термін доставки; вимоги щодо пакування та маркування; умови оплати; умови прийняття товару; умови транспортування; гарантії та санкції; умови арбітражу; форс-мажорні обставини; юридичні адреси сторін; підписи Продавця та Покупця. Усі додатки є невід'ємною частиною контракту [58, 163].

Структура зовнішньоторговельного контракту, що укладається на території України, повинна відповідати вимогам «Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» від 06.09.2001 № 201 та виглядати наступним чином:

1. Назва, номер контракту, дата та місце його укладання.
2. Преамбула (визначення сторін).
3. Предмет контракту.
4. Кількість та обсяг товару (обсяги виконання робіт, надання послуг).

5. Базисні умови постачання товарів (прийняття або здавання виконаних робіт або послуг).
6. Ціна і загальна вартість контракту.
7. Умови платежів.
8. Умови прийняття або здавання товарів, робіт або послуг.
9. Пакування і маркування.
10. Форс-мажорні обставини.
11. Санкції та рекламації.
12. Врегулювання спорів у судовому порядку.
13. Місцезнаходження, повні поштові та платіжні реквізити контрагентів контракту [64].

Натомість типовий англійський контракт має наступну структуру:

1. Позначення сторін (відомості про сторони) (із зазначенням їх найменувань, місця установи, юридичної адреси і осіб, що діють від їх імені).
2. Преамбула.
3. Терміни, визначення, правила тлумачення.
4. Суттєві умови (в залежності від типу контракту, наприклад, умови продажу, поставки, платежу, або суми позики, відсотків, погашення, або прав та обов'язків агента тощо).
5. Заяви та гарантії; зобов'язання про вчинення дій, зобов'язання про утримання від дій.
6. Невиконання зобов'язань та штрафні санкції (відповідальність сторін), гарантія відшкодування збитків.
7. Термін дії та розірвання.
8. Право, що застосовується і порядок вирішення спорів.
9. Інші положення: повідомлення, зміни, самостійність положень, відмова від прав, відступлення прав і зобов'язань, мова договору, екземпляри [16, 39].

Зміст контракту становлять його умови, про які сторони домовилися в процесі укладання контракту та попередніх переговорів. Ці умови відбивають специфіку взаємовідносин сторін та їхні особливі вимоги до предмета і порядку виконання контракту [19, 21].

Розглянувши та порівнявши структурні особливості українських та англійських контрактів, ми можемо наголосити, що, незважаючи на різні категорії та об'єкти договору, загалом всі міжнародні контракти відзначаються своєю формальністю та цілою низкою подібностей у структурі та формі написання через підпорядкованість міжнародним правилам та практиці дипломатичних відносин [59, 75].

Так, будь-який контракт містить вступну частину (преамбулу) та умови, які можна розподілити на три групи: суттєві, звичайні та інші. У преамбулі (*Preamble*) вказуються сторони, що укладають даний контракт, наприклад: *Northern Explorers, Montreal, Canada, hereinafter referred to as the "Buyers" on the one side and Brown and Co. referred to as the "Sellers" on the other side have concluded the present Contract on the following...* – «Компанія «Норсерн Експлорерс», Монреаль, Канада, надалі «Покупець» з однієї сторони та фірма «Браун і Компанія», надалі «Продавець», заключили цей контракт про наступне...» [56, 326].

Після вступної частини викладаються обов'язкові пункти договору, зокрема предмет контракту (*Subject of the Contract*). У даному пункті мова йде про те, що роблять обидві сторони відповідно до даного документу. У предметі контракту вказуються найменування товару (асортименти, розміри, моделі, комплектація указуються в додатку до контракту) та країна його походження [33, 109]: *The Sellers have sold and the Buyers have bought on f.o.b terms 200 model MP-3* – «Продавець продав та Покупець придбав за умов FOB 200 моделей MP-3 плеєрів».

У наступному пункті зазвичай обумовлюються ціни та загальна сума контракту (*Price and Total Cost of a Contract*), загальна вартість угоди та умови,

на яких відбувається врахування цін. Задля уникнення претензій необхідно передбачити й чітко обговорити, чи залишаються ці умови незмінними протягом усього терміну дії контракту та чи можуть вони бути переглянуті у разі будь-яких змін. Наступний приклад ілюструє інформацію, яка зазвичай подається у даному пункті: *The price for the equipment supplied in accordance with Clause #1, amounts to...* – «Вартість устаткування, що постачається, згідно зі статтею №1 складає...» [29, 10].

У пункті про технічну документацію вказуються терміни одержання комплекту технічних документів покупцем, мова даних креслень і наявність перекладів до них, наприклад: *Within five days from the delivery date the Seller shall send two sets of the technical documents as listed in Appendix 2 to the address of the Buyer* – «Протягом п'яти днів від дати поставки товару Продавець висилає 2 комплекти технічної документації, як зазначено в Додатку 2, за адресою Покупця» [29, 10].

У пункті «Заяви та гарантії» (*Guarantee*) обов'язково фіксуються гарантійні строки й обговорюються випадки виходу встаткування з ладу. Також у даному пункті сторони вирішують, хто буде усувати дефекти у разі їх виникнення або замінити зіпсоване встаткування [41, 154].

Таким чином, зовнішньоторговельний, або зовнішньоекономічний контракт являє собою матеріально оформлений, докладно розроблений двома або більше суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, економічний і правовий документ. Він регулює відносини даних суб'єктів, регламентує їх права й обов'язки та розглядається як підстава для виникнення правовідносин між торговими контрагентами. Хоча національні структури зовнішньоторговельних контрактів мають певні відмінності, залежно від історичних або соціальних особливостей правової сфери конкретної країни, усі ці документи обов'язково містять номер контракту, місце та дату підписання, назви сторін, що укладають контракт, предмет контракту, умови доставки, оплати, прийняття, транспортування товару тощо.

1.4 Особливості перекладу зовнішньоторговельних контрактів

Специфіка перекладу будь-яких правових текстів ґрунтується на розбіжностях у правових системах різних країн, що говорить насамперед про необхідність знання перекладачем культурологічних особливостей мови перекладу. У статті «Лінгвокультурні фактори перекладу юридичного тексту» (2002) Є. В. Щепотіна наголошує, що для досягнення адекватного перекладу правового тексту «перекладач повинен володіти специфікою образів та пов'язаних із ними програм діяльності культур, що беруть участь у комунікації» [46, 111].

Навіть найбільш базове правове поняття може трактуватися по-різному у різних лінгвокультурних середовищах. Яскравим прикладом є визначення поняття «договір купівлі-продажу» в різних автентичних текстах Віденської конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. Так, у французьких та англійських текстах Конвенції це поняття сформульовано різним чином. Отже, можна стверджувати, що договір купівлі-продажу згідно з текстом Конвенції французькою мовою не є договором купівлі-продажу відповідно до тексту Конвенції англійською мовою [10, 8].

Мовний бар'єр по суті своїй є не стільки мовним, скільки етнічним, тому його також називають «лінгвоетнічним», адже він зумовлений різницею культур, національної психології, іншими етнічними особливостями тощо. Так, під час укладення зовнішньоторговельних контрактів лінгвоетнічний бар'єр набуває нових характеристик – правового контексту. У такій ситуації досягнення та формальне закріплення сторонами домовленості залежить від їхнього розуміння положень контракту, сформульованих специфічною термінологією, виробленою як відображення культури, і правом як проявом та відбиттям такої культури, яка перебуває під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

Для подолання лінгвоетнічного бар'єра слід вдатися до мовного посередництва. Зазвичай його здійснює людина, яка володіє мовами обох сторін. Основне місце при цьому займає переклад, який сприяє повноцінній передачі інформації. Формально переклад як процес має на меті забезпечити обидві сторони «вихідною» від сторін інформацією незалежно від різниці розуміння мови. Призначення перекладу полягає у тому, щоб забезпечити таке двомовне (чи багатомовне) спілкування, яке за своїми можливостями максимально наближається до одномовного спілкування [37, 7].

Слід зазначити, що належність тексту оригіналу до особливого функціонального стилю впливає на характер перекладацького процесу, а для текстів зовнішньоекономічних контрактів, у свою чергу, характерним є високий ступінь стандартизації та регламентації, що може вимагати від перекладача застосування особливих методів і прийомів. Оскільки кожне слово, кожна граматична форма, кожна синтаксична конструкція несуть своє власне смислове навантаження, то якщо перекладачу не вдасться передати його, то будуть порушені вимоги щодо еквівалентності перекладу, що, у свою чергу, призведе до порушення норм офіційності та стереотипності такої документації, й врешті-решт – такий документ не буде мати жодної юридичної сили. Лексичні, граматичні, стилістично-синтаксичні труднощі перекладу текстів зовнішньоторговельних контрактів виникають через розбіжності в картинах світу різних лінгвокультур. Насамперед фрагменти професійних знань, наприклад, міжнародного права, у мовних картинах світу вербалізуються спеціальними одиницями – термінами, які виявляють національно-культурну специфіку, що також ускладнює адекватний вибір еквівалентних терміноодиниць при перекладі. Крім цього, кожній лінгвокультурі властивий національний комунікативний стиль, і перекладач повинен враховувати національно-культурну специфіку побудови дискурсу. Насамкінець специфіка будови мови-оригіналу та мови-перекладу, норми їхнього вживання також є джерелом ускладнень у віднаходженні еквівалентних форм передачі змісту

текстів міжнародних договорів. Що стосується граматичного рівня, то, наприклад, в англійській і українській мовах існують свої морфологічні та синтаксичні норми, дійсні тільки для цих мов. У процесі передачі думки іншою мовою необхідно знайти такі засоби і, в першу чергу, такі граматичні форми, які б так само відповідали змісту, так само зливалися б з ним, як зливається зі своїм змістом форма оригіналу, особливо коли мова йде про документацію міжнародних відносин [48, 234].

Переклад зовнішньоекономічних контрактів є одним з найпоширеніших і найскладніших видів перекладу. Особливістю даного типу перекладу є необхідність врахування не лише юридичної термінології, але й відповідності перекладеного тексту судовій системі країни, в якій був укладений контракт. Для цього перекладач повинен мати належний досвід у перекладі юридичної термінології, а також володіти знаннями законодавчої системи країни, в якій був укладений контракт. Для перекладу контрактів, особливо тих, що наповнені технічними висловлюваннями, перекладач часто повинен володіти більш широкими знаннями, тому іноді контракт не може бути перекладений лише одним спеціалістом. Для більш об'ємних текстів потрібні декілька перекладачів, які розподіляють частини тексту між собою, залежно від спеціалізації кожного [58, 163].

Працюючи з текстами зовнішньоторговельних контрактів, перекладач має використовувати не лише загальні, а й спеціалізовані словники. Текстуальне оформлення зовнішньоторговельних контрактів передбачає включення до нього значної кількості спеціальної юридичної, економічної, в тому числі комерційної термінології, не кажучи вже про специфічну термінологію, пов'язану безпосередньо з предметом контракту. А оскільки словники не подають (або неповно подають) значення слів у тому чи іншому контексті, а також рідко подають повний переклад фраз, то доцільною практикою є використання кількох загальних та спеціалізованих словників. Дуже важливими стають навички роботи з двомовними словниками та вміння вибрати найточніший

варіант терміна. Для того, щоб з'ясувати зміст та значення спеціального терміна, що перекладається, варто також користуватися енциклопедіями, тлумачними словниками, спеціальною юридичною літературою [37, 11]. Фахівці, які спеціалізуються на юридичному перекладі, мають вивчати нормативно-правові акти та слідкувати за їх змінами.

Не варто нехтувати й тісною безпосередньою співпрацею перекладачів та юристів. Від неї залежить зокрема адекватність текстового оформлення (і перекладу) багатомовних текстів зовнішньоторговельних контрактів, наприклад, перекладачі, працюючи над текстом зовнішньоторговельного контракту, який готується до підписання, можуть помітити неузгодженості в його формулюванні, про які слід повідомити юриста. У свою чергу, фахівець правової галузі може підказати перекладачеві вдалий еквівалент слова або фрази, не відображений у спеціальних словниках або довідниках [45, 45].

Перекладач-професіонал повинен бути поінформований про всі обставини ситуації, за якої укладається контракт, глибоко зрозуміти суть події, яка допоможе йому виконати якісний, адекватний та компетентний переклад.

Переклад контрактів часто означає також процес легалізації. Зазвичай ситуація передбачає, що спочатку всі пункти будуть перекладені, а потім легалізовані разом із копіями іншою мовою [58, 166].

Складність перекладу зовнішньоторговельних контрактів як правових текстів залежить від наступних факторів:

1. багатозначність та омонімія слів (адже навіть в одній і тій самій мові кожне слово має не лише основне значення, а й деякі семантичні відтінки, сформовані в результаті його розвитку в певному контексті);
2. юридична мова розглядається як окремий підрозділ у межах певної мови, адже слова та фрази, що належать до неї, можуть мати специфічне значення, яке формувалося століттями, або ж бути відкритими для тлумачення;

3. кожній мові притаманна наявність чималої кількості слів однакового (наприклад, латинського) походження, котрі можуть набувати різного трактування у юридичному дискурсі різних мов;
4. одна мова може мати різні варіанти, наприклад, британська англійська, американська англійська, австралійська англійська, канадська англійська тощо [27, 81];
5. багато законів, посилання на які можуть зустрічатися в тексті контракту, містять такі формулювання, які просто не характерні для правової системи іншої країни;
6. особливості лексичного сприйняття іноземних понять, реалій та концептів [58, 166].

За загальним правилом, тексти багатомовних контрактів мають бути формально та змістовно ідентичними, тобто немовби укладеними однією мовою. Досягненню такого ефекту має сприяти переклад вихідного тексту контракту іншою мовою, унаслідок якого текст перекладу максимально відповідатиме тексту оригіналу.

Під час зіставлення текстів оригіналу та перекладу виділяють три основні критерії оцінки якості такого ефекту:

1. структура;
2. семантика (зміст);
3. потенціал впливу.

При цьому важливо, щоб як текст оригіналу, так і текст перекладу були рівноцінними за здатністю викликати аналогічні реакції у своїх адресатів, тобто здійснювати регулятивний вплив на їх мислення, емоції, поведінку. Також під час перекладу рекомендується не робити вільної інтерпретації тексту та не вдаватися до надмірного використання перекладацьких трансформацій [22, 43].

Серед лексичних та граматичних труднощів, з якими стикається перекладач у процесі перекладу зовнішньоторговельних контрактів,

І. Г. Федотова та Р. К. Міньяр-Белоручев виділяють наступні: складно побудовані речення, насиченість специфічною термінологією, акцент на лексичних шаблонах [39, 102; 28, 17].

М. В. Ванслав вважає, що, перш ніж приступати до перекладу контракту, «необхідно дізнатися термін перекладу, назви сторін, записати точні власні назви, що будуть зустрічатися у всьому тексті документу» [3, 97]. Окрім того, як зазначає Н. Ю. Воевутко у статті «Проблеми перекладу контрактів та договорів з новогрецької мови на українську» (2018), під час перекладу контрактів «повинні бути збережені усі вимоги щодо текстового оформлення» [5, 193].

У цілому, можна виділити 3 основних етапи перекладу зовнішньоторговельного контракту:

1. пошук та визначення основних термінів, що окреслюють тематику контракту;
2. безпосередньо переклад основного тексту;
3. редагування документа [5, 193].

Працюючи з текстом, перекладач повинен перш за все розрізняти нейтральні, літературні й розмовні слова та словосполучення, перекладаючи їх відповідними одиницями цільової мови. Іноді важко визначити правильний стилістичний різновид перекладацького еквівалента, остаточне рішення приймається на основі контексту, ситуації та довідкової інформації [58, 165].

Незважаючи на лаконічність самого жанру, при перекладі не повинні бути опущені повторення. Літературність має бути збережена та пристосована до реалій мови перекладу [5, 192].

Варто зважати на таку вже відому нам особливість зовнішньоторговельних контрактів, як використання великої кількості архаїчних прислівників, які важко знайти в інших видах документації: *herein*, *hereof*, *hereby*, *hereto* тощо. Вони представляють собою особливість англійської правової літератури та характеризуються певним ступенем

термінологізації [8, 73], оскільки слугують для стандартизації мови ділових документів і забезпечують комунікативну точність [17, 314].

Наявність архаїзмів в англомовних контрактах також пояснюється тим, що англомовна юриспруденція відображає одну з найбільш архаїчних сторін громадських відносин. При перекладі такої лексики вдаються до наступних прийомів:

1. опущення: *The Parties hereto acknowledge and agree that any discrepancy and/or dispute in application of this Agreement will be solved amicably...* – «Сторони підтверджують та погоджуються, що будь-яка суперечність та/чи спір при виконанні цього договору буде вирішуватися мирним шляхом». Даний спосіб перекладу є найбільш поширеним, адже використання архаїчних слів не є характерною рисою україномовних контрактів. Опущення архаїчних прислівників при перекладі здійснюється без жодних втрат зі сторони змісту контракту;
2. переклад за допомогою вказівного займенника *цим* з іменником *контракт* або *документ*: *...valuable consideration, the receipt and sufficiency of which are hereby acknowledged* – «...матеріальне винагородження, отримання та достатність якого підтверджується цим Контрактом». Застосування цього виду перекладу пояснюється тим, що через складність синтаксичних конструкцій речень прислівники на кшталт *hereby* мають властивість синонімічно змінювати слово *agreement / contract*;
3. конкретизація: *Whereas, in consideration of the promises and the mutual covenants, warranties, terms and conditions herein contained and for other good and valuable consideration...* – «Отже, беручи до уваги обіцянки та договірні обов'язки, гарантії, умови, передбачені даним контрактом, та в обмін на належне матеріальне винагородження...» [40, 270].

Багато лексичних одиниць, які зустрічаються під час перекладу контрактів та договорів мають англомовне походження, і часто їхню сутність не

можна передати або зрозуміти лише завдяки певним економічним реаліям. За наявності цих факторів зручніше за все звертатися до перекладацьких трансформацій. Вони допоможуть надати тексту перекладу завершеність та зроблять його зрозумілим для читача. Трансформації використовуються, перш за все, коли слова не мають еквівалентів у словниках або не співпадають за значенням у контексті документу.

Під час перекладу зовнішньоторговельних контрактів використовуються здебільшого такі трансформації:

1. лексичні:
  - а. генералізація;
  - б. конкретизація;
2. граматичні:
  - а. перестановка;
  - б. заміна;
  - в. додавання;
  - г. опущення;
3. синтаксичні:
  - а. синтаксичне уподібнення (дослівний переклад).

Починаючи переклад заголовку документа, перекладач має звернути увагу на таке. Якщо заголовок дуже стислий, перекладач користується анотацією з інформативною метою. Існує багато скорочень, які мають бути розшифровані.

У книзі «Техніка та специфіка юридичного перекладу» (2004) М. Г. Гамзатов виділяє лексичні одиниці, які завжди потребують перекладу: назви організацій та установ, вчені звання, титули, назви посад [9, 18].

Окрім того, у зовнішньоекономічних контрактах перекладач використовує таку трансформацію, як **транскрипція** для передачі наступних категорій безеквівалентної лексики:

- іноземні імена та прізвища;

- артиклі (якщо присутні) перед прізвищами;
- назви компаній та різних організацій, які мають іноземне походження;
- назви усіх приладів та матеріалів, що є об'єктом договору чи контракту.

Заміні українським еквівалентом підлягають:

- спеціалізована лексика;
- умови договору чи контракту;
- назви географічних об'єктів [5, 194].

Наступною лексичною групою, що викликає певні труднощі перекладу, є англомова юридична термінологія [40, 270]. Із нею пов'язаний особливий рівень структури лінгвоетнічного бар'єра – концептуальний бар'єр [37, 8].

Юридичні терміни як мовні знаки, що репрезентують поняття спеціальної, професійної галузі, складають суттєву частину зовнішньоторговельних контрактів і одну з головних труднощів перекладу через їх неоднозначність, брак перекладацьких еквівалентів (у випадку термінів-неологізмів) та національну варіативність (тобто наявність різних термінів в американському, британському, канадському та інших варіантах англійської мови, що позначають одне й те ж явище, процес, об'єкт тощо) [10, 10]. Зовнішньоторговельні контракти відрізняються використанням термінів-словосполучень, а також багатоконпонентних термінів, утворених синтаксичним способом [40, 271].

Ідентичні терміни можуть мати різне семантичне значення, а різні терміни – навпаки, ідентичне значення [45, 46].

Пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття. Якщо назва поняття ґрунтується на його найголовнішій властивості чи вдалому порівнянні, то й в інших мовах ці ознаки братимуться як визначальні (наприклад, у юридичній термінології: *judge* – «суддя», *lawyer* – «юрист, адвокат», *trial* – «судовий процес» тощо). У таких випадках переклад терміна перетворюється на переклад звичайного слова, що є найпростішим способом добору назви до певного наукового поняття [22, 43].

Термін може бути однослівним і складатися з ключового слова або являти собою термінологічну групу, до складу якої входить ключове слово чи ядро групи, одне або декілька лівих означень і одне або декілька правих чи прийменникових означень, що уточнюють або модифікують сенс терміна [22, 44].

Слід зазначити, що термінологія зовнішньоторговельних контрактів, як правило, вживається тільки в одному, специфічному для певної інформаційної галузі значенні, і саме в тому, яке не викликає неоднозначного тлумачення. При перекладі юридичної термінології текстів міжнародних договорів, одним з основних є принцип «збереження і єдності форми та змісту» і принцип «контекстності». Метою першого принципу є точна передача форми понять та їх основного значення (змісту). Другий принцип передбачає збереження змісту, але переклад терміну безпосередньо залежить від контексту. Використовуючи обидва шляхи при відтворенні термінології, зберігається основний смисл слів, але їх переклад при цьому варіюється залежно від контексту. Іноді в самому договорі укладачі вдаються до тлумачення значення термінів, якого вони набуватимуть у певному контексті. Так, термін *charter* набуває значення «статут» у міжнародній угоді, що засновує організацію ООН, а в іншому правовому акті, «Charter of Economic Rights and Duties of States», термін *charter* отримує значення «хартія». Засадничим в юридичній сфері є термін *law*, який перекладається як «законодавство», «закон», «право» тощо [44, 46].

Іноді переклад залежить від традиційних засобів вираження, які притаманні для мови перекладу на противагу мові оригіналу. Слово «уповноважується» надає перекладу певної категоричності, що не можна сказати про речення оригіналу, у якому наявне модальне дієслово *may*. Тож додавання у цьому випадку зумовлене стійкими правилами та традицією вживання сталих слів, характерних для офіційно-ділового стилю української мови [44, 47]. Наприклад: *The General Assembly may discuss any questions or any matters within the scope of the present Charter* [69] – «Генеральна Асамблея

уповноважується обговорювати будь-які питання чи справи в межах цього Статуту» [66].

Як зазначає В. Г. Згурська у статті «Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу» (2010), досліджуючи структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови в межах україномовного перекладу, «стійкі термінологічні словосполучення значно легше піддаються перекладу, ніж складні слова-терміни, тому що в них усі компоненти граматично оформлені, що полегшує розкриття смислових зв'язків між ними. Тому зазвичай змістове значення термінологічних словосполучень не допускає жодних неточностей у тлумаченні терміна. Не менш важливу роль у процесі перекладу термінів міжнародного договору відіграє й їхня семантична природа» [14, 536].

Для нового та сучасного періоду англійської мови найтипівішими виступають запозичення в галузі міжнародного права та дипломатії, у результаті чого деякі терміни набули в мові реципієнта правового та неправового значення [14, 536]: *action* – 1) (правове значення) «звинувачення, позов; судовий процес»; 2) (інші значення) «діяльність, дія»; *claim* – 1) (правове значення) «позов, офіційне звернення до суду про відшкодування збитків»; 2) (інші значення) «заява, вимога, претензія»; *sentence* – 1) (правове значення) «вирок, судове рішення»; 2) (інші значення) «речення, сентенція»; *appeal* – 1) (правове значення) «апеляція, право на апеляцію»; 2) (інші значення) «звернення».

Таким чином, варто погодитися, що спостерігається **генералізація** значення правових французьких запозичень, яке виходить за межі юридичної термінології. Як результат, при перекладі юридичної термінології українською слід, перш за все, визначити семантику цих термінів, тобто встановити їхнє значення. При цьому треба брати до уваги той факт, що повний еквівалент терміна не завжди існує у мові перекладу. Наприклад, аналізуючи семантичну

структуру іменника *sentence* можна встановити, що він багатозначний і об'єднує велике коло предметів та понять, залежно від сфери вживання. Але кожному значенню, у свою чергу, відповідає декілька українських слів, які в англо-українському словнику даються просто через кому. Так, перше значення – «вирок, рішення (судове)»; друге – «речення, фраза» (грам.); третє значення – «сентенція, вислів». Це свідчить про те, що при перекладі треба обов'язково вибирати необхідний контекстуальний відповідник, за допомогою якого можна визначити значення терміна. Зокрема вибір контекстуального відповідника використовується при перекладі поліеквівалентних термінів: *law* – «закон, право, професія юриста, суд, правило, фора»; *justice* – «справедливість, коректність, юстиція, суддя» [14, 537].

Також у процесі перекладу юридичної лексики часто застосовується **калькування** – прийом перекладу термінів, коли у якості еквіваленту простого чи (частіше) складного терміна мови оригіналу в мові перекладу вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику [14, 537]. Наприклад: *deprivation of life* – «позбавлення життя», *legal status* – «правовий статус», *execution of judgment* – «виконання вироку», *competent court* – «компетентний суд», *legal expertise* – «правова експертиза», *propaganda for war* – «пропаганда війни». У цих прикладах українські еквіваленти англійських юридичних термінів утворені за допомогою вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів. Перевагою даного прийому є стислість та простота отриманого еквівалента та його однозначна співвіднесеність з вихідним словом. Необхідно зауважити, що калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний еквівалент не порушує норм вживання і сполучуваності слів в українській мові [14, 538].

Під час англо-українського перекладу правових термінів зовнішньоторговельних контрактів може використовуватися **транскодування** –

перекладацька трансформація, коли звукова або графічна форма слова передається засобом алфавіту [14, 539]. Власне транскодування поділяється на:

- а. транскрипцію (передача вимови англійського терміну літерами українського алфавіту, тобто передача його фонетичного виду): *hooligan* – «хуліган», *memorandum* – «меморандум»;
- б. транслітерацію (передача літерами українського алфавіту написання англійського терміну, незалежно від його вимови): *status* – «статус», *conflict* – «конфлікт»;
- в. змішане транскодування (використання транскрипції з елементами транслітерації і навпаки): *codex* – «кодекс»;
- г. адаптивне транскодування (переклад із деякою адаптацією форми англійського терміну до фонетичної та/або граматичної структури української мови): *resolution* – «резолюція», *expertise* – «експертиза», *criminal* – «кримінальний», *confiscation* – «конфіскація», *implementation* – «імплементация», *discrimination* – «дискримінація».

Хоча дані трансформації є одними з найдавніших, у наш час їх використання пов'язане з низкою обмежень (мовна політика, стилістичні норми тощо). Зазвичай їх застосовують при перекладі юридичних термінів, коли у мові перекладу відсутнє відповідне поняття і відповідний перекладний еквівалент. Оскільки транскодоване слово має одне значення, то варто погодитися з В. Г. Згурською, що такий спосіб перекладу застосовується у випадках, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін [14, 540–541].

І. А. Сидоренко звертає увагу на те, що у міжнародних документах спостерігається тенденція, згідно з якою аббревіатури міжнародних організацій не перекладаються, а транслітеруються. Транслітерація також використовується при перекладі простих слів-інтернаціоналізмів та деяких латинських вкраплень.

Транскрибуються, як правило, неасимільовані французькі та латинські слова, наприклад, *allonge* – «алонж», *attache* – «аташе» [65].

Трансформація **заміни** слова однієї частини мови на слово іншої частини мови застосовується у тих випадках, коли збереження частиномовної характеристики слова, що перекладається, призводить до порушення граматичних норм мови перекладу та слововживання (*ambassadorial level* – «рівень посла») [65]. Функціональна заміна є характерною при перекладі присудка (*A person empowered to act as temporary head of the consulate... – «Особа, уповноважена для тимчасового керівництва консульством»*) [65].

Також варто зауважити, що українській мові притаманна більша конкретність, аніж англійській, і тому завдання полягає в тому, щоб знайти найбільш прийнятний варіант для норм української мови. Таку тенденцію можемо спостерігати у випадку перекладу міжнародної документації шляхом застосування **описового перекладу**, тобто прийому перекладу лексичних одиниць мови оригіналу, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміна), наприклад: *metropolitan territory* – «територія країни, що має колонії»; *alleged offender* – «особа, яка підозрюється у вчиненні злочину»; *public social welfare institutions* – «державні установи, що займаються питаннями соціального забезпечення»; *acceptance* – «факт прийняття», тощо [14, 541].

Подібної думки дотримується й І. А. Сидоренко, яка зазначає, що в міжнародній нормативно-правовій документації експлікація використовується для більш точного розуміння того чи іншого слова, наприклад: *aggrieved party* – «сторона, чії права та інтереси порушено»; *agreement by speciality* – «угода у формі документа з печаткою» [65].

Додавання як вид перекладацької трансформації застосовується тоді, коли рівень складності речення у вихідній мові нижче, ніж вимагається для

певного контексту в мові перекладу (*A party may relief...* – «Будь-яка зі сторін має право на звільнення від відповідальності»).

Опущення застосовується у тому випадку, коли рівень складності вихідного речення є вищим, ніж дозволяють можливості мови перекладу для даного контексту (*...Parties arrived at anamicable settlement* – «...Сторони домовилися») [65].

Перестановка як вид перекладацької трансформації – це зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Елементами, що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в тексті, наприклад: *The Members of the United Nations agree to accept and carry out the decisions of the Security Council in accordance with the present Charter* [69] – «Члени Організації погоджуються, відповідно до цього Статуту, підкорятися рішенням Ради Безпеки й виконувати їх» [66]. Згадані вище речення свідчать, що розбіжності в характері синтаксичного словопорядку англійської та української мови призводять до зміни компонентів тема-рематичної структури. Канцеляризм *in accordance with the present Charter* отримує іншу позицію в реченні при перекладі. Застосування трансформації перестановки у запропонованому варіанті зумовлене стилістичними та граматичними причинами [60]. Перестановка компонентів є одним із провідних прийомів при перекладі міжнародної документації, що використовується у випадках розбіжності в традиціях актуального членування речення у вихідній мові та мові перекладу, наприклад: *This Constitution shall remain open for signature in the Archives of the Government of the United Kingdom* – «Цей Статут здається на зберігання до архіву уряду Сполученого Королівства, де він залишається відкритим для підписання» [65].

Не можна не погодитися з І. А. Сидоренко, яка, розкриваючи особливості перекладу міжнародної нормативно-правової документації, визначає, що синтаксична та семантична структура речень документів є складною, тут

домінують складні синтаксичні єдності та дієслівні форми. Усе це змушує перекладача шукати таку трансформацію, яка б правильно передавала не тільки граматичний зміст документу, а й його прагматичне навантаження [65].

Отже, варто зауважити, що складність проблеми відповідності при перекладі текстів зовнішньоекономічних контрактів вимагає, крім знання двох мов і наявності високої юридичної компетентності, підготовленості в галузі теорії перекладу й володіння практичними перекладацькими навичками [11, 7].

До основних трансформацій, що застосовуються при перекладі англomовних терміноодиниць належать:

1. описовий переклад;
2. калькування;
3. перестановка;
4. транскодування.

Розглянемо приклад перекладу терміносполук за допомогою **описового перекладу**: *From the day of the Acceptance Report and Bilateral Statement of Accounts...* – «З моменту підписання Сторонами акту прийняття-передачі товару й акту звірвання взаємних розрахунків» [40, 271]. Ми можемо чітко простежити, що до фіксованих значень словосполучень *Acceptance Report* («акт прийняття») та *Statement of Accounts* («виписка з рахунку») додається конкретна інформація, яка стосується саме договірної сторони економічної діяльності – «Акт прийняття-передачі Товару» та «Акт звірвання взаємних рахунків».

Трансформація **калькування** дає змогу зберегти зовнішню форму того чи іншого терміна: *The U.S.A. Law shall be the applicable law, as the aggrieved party may choose* – «Закон США повинен виступати як чинне законодавство, яке ображена сторона може обрати» [40, 271].

При роботі з термінами трансформація **перестановки** часто використовується стосовно елементів багатокomпонентного терміна, наприклад: *unauthorized bank communication* – «несанкціонований обмін

інформацією з банком» [40, 271]. Дане англомовне терміносполучення має таку компонентно-структурну форму: Adj+N1+N2, де N2 виступає головним компонентом, а інші – підрядними до нього визначеннями. Для української мови такий порядок не є типовим, тому при перекладі ця структура передається як Adj+N1+N2+N3, де головним компонентом виступає N1, а N1 оригіналу представлений в україномовному варіанті структурою N2+N3. Розглянемо ще один приклад, який ілюструє подібну ситуацію: *The usdp bank officer shall transfer..., for immediate credit instant cash payment* – «Службовець банку usd-п повинен перерахувати ... для невідкладної оплати кредиту готівкою» [40, 271]. Терміносполука *immediate credit instant cash payment* має структуру: Adj1+N1+Adj2+N2+N3. Даний багатоконпонентний термін складається з трьох простих терміноодиниць: *immediate credit*, *instant cash* та *payment*. Двокомпонентний термін *instant cash* виступає в якості означення до наступного терміну *payment*. Завдяки перестановці компонентів англомовного терміна, український переклад відобразив його внутрішні змістово-логічні зв'язки – «невідкладна оплата кредиту готівкою». У такий спосіб відбулося поєднання двох окремих термінів *credit* та *payment* в український відповідник «оплата кредиту». Прикметникові частини терміна Adj1 та Adj2 також об'єдналися в означення «невідкладний» (Adj3), а іменник *cash* став додатком до двокомпонентного відповідника «оплата кредиту». Врешті-решт, відбулась перестановка частин англомовного терміна, внаслідок чого український переклад отримав таку структуру: Adj3+N2+N1+N3.

Транскодування подекуди використовується при перекладі назв комерційних організацій: *Audi* – «Ауді», *Boeing* – «Боїнг», *General Motors* – «Дженерал Моторз» тощо.

Дослівний переклад застосовується при перекладі назв державних та некомерційних організацій, наприклад: *Corporation "Agrosintez" Limited Liability Company* – «Товариство з обмеженою відповідальністю Корпорація «Агросинтез» [40, 271].

Через свою багатовікову історію англomовна термінологія права характеризується наявністю дуплетів, одночасного використання синонімічних термінів, що пов'язано з прецедентною природою англійського права. Під час перекладу структура подібних дуплетів, зазвичай, не зберігається, що пояснюється змістовою надмірністю [54, 138]: *In consideration of the promises and the mutual covenants, warranties, terms and conditions herein...* – «Беручи до уваги обіцянки та договірні обов'язки, гарантії, та умови, передбачені договором» [40, 271]. Так, дуплетне словосполучення *terms and conditions* зазвичай перекладається українською мовою лише одним словом – «умови», оскільки, згідно з нормами української мови, розмежування даного терміна не є адекватним.

У ході аналізу було виявлено, що для англomовних зовнішньоекономічних контрактів та процесу їхнього перекладу типовою є ситуація, коли граматично стверджувальне речення оригіналу має значення заперечення. У такому разі необхідно вдаватися до трансформації **антонімічного перекладу**, тобто заміни заперечної форми речення на стверджувальну або навпаки. Ця трансформація зумовлена різними лексичними або граматичними способами передачі заперечення в англійській та українській мовах: *The Seeds shall be free of quarantine objects and shall be of origin from areas known to be free of Plasmodium halstedii (Downy mildew)* – «Насіння не повинно містити гарантійні організми та повинно походити з району, де нема *Plasmodium halstedii* (Несправжня борошниста роса)» [40, 272].

Наступною досить поширеною граматичною трансформацією в текстах зовнішньоторговельних контрактів виступає **заміна членів або частин речення**. Заміна членів речення призводить до перебудови його синтаксичної структури. Використання подібної трансформації зумовлене тим, що в англійській мові частіше, ніж в українській, підмет виконує інші функції, ніж просто позначення суб'єкта дії. Так, він може виконувати функцію об'єкта дії. У цьому разі підмет замінюється додатком: *All disputes shall be settled by means*

of negotiations between the Parties – «Усі спори Сторони будуть вирішувати шляхом переговорів» [40, 272].

Висловлювання зі зворотним порядком слів є характерною ознакою україномовних текстів. У англійській мові інверсія використовується рідше. Це породжує необхідність у різних перекладацьких трансформаціях, для поглибленого розуміння яких слід розібратися в природі комунікативної структури висловлювання, наприклад: *The questions concerning the interpretation of the Agreement or the declaration the Agreement null and void should be settled of the same order* – «У такому ж порядку розв'язуватимуться питання, що стосуються тлумачення договору чи визнання його недійсним» [40, 272].

Досить часто перекладачеві під час перекладу контрактів з англійської мови українською доводиться вдаватися до перетворень англійських пасивних конструкцій в активні конструкції українською мовою: *Quantity inspection shall be at the Buyer's sole cost and expense* – «Вартість інспектування кількості бере на себе Покупець» [40, 272].

Також при перекладі часто використовується трансформація **додавання**, внаслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення для правильної та точної передачі смислу оригіналу, та/або дотримання мовленнєвих норм, що існують у культурі мови перекладу, наприклад: *Sales contract is delivered* – «Контракт купівлі-продажу допроваджується»; *Delivery is 4 weeks* – «Термін поставки 4 тижні з моменту оплати» [40, 272].

Переклад контракту з однієї мови на іншу часто ускладнюється відсутністю відповідних, еквівалентних юридичних термінів та понять у мові перекладу [58, 165]. Визначають два види взаємопов'язаних складностей стосовно перекладу безеквівалентної юридичної термінології. Перша складність – суто формальна: брак відповідної термінології. Друга складність, яка розкриває першу, – змістовна: брак відповідних реалій, концепцій. Вони взаємопов'язані, оскільки часто відсутність історично та соціально

сформованих правових концепцій означає брак відповідного юридичного терміна.

За відсутності в юридичній термінології певної мови еквівалентних термінів або терміносполук рекомендується використовувати такі перекладацькі прийоми:

1. запозичення;
2. описовий переклад;
3. термінотворення.

Розглянемо випадки застосування цих способів на конкретних прикладах.

Приєм **запозичення** є найпростішим, оскільки дає змогу залишити термін незмінним, змінюється тільки його написання. Унаслідок застосування такого способу до сучасної економічної і юридичної україномовної лексики увійшло багато іншомовних термінів. Серед найвживаніших – такі усталені терміноодиниці, як *аваль, агент, акцент, акція, брокер, вексель, гарантія, дебет, дебітор, демпінг, депозит, експорт, емісія, імпорт, капітал, квота, компанія, компенсація, консигнація, контракт, кооперація, корпорація, кредит, ліцензія, менеджер, операція, пролонгація, чек, форс-мажор* та багато інших.

Даний спосіб застосовується в українській договірно-правовій практиці дедалі частіше, що ілюструють наступні приклади: *дефолт* (англ. *default* – «невиконання (обов'язку, платежу (несплата), процесуальних дій тощо)»), *транзакція* (англ. *transaction* – «угода», «операція») тощо.

Описовий переклад – це спосіб, який полягає у тому, що іншомовний термін або подібний до нього український термін подається з додатковим роз'ясненням. Описувати термін рекомендується безпосередньо в тексті – замість оригінального терміна, у формі примітки до відповідної частини тексту, де вжито термін, який роз'яснюється, або окремо в частині тексту, де роз'яснюються інші терміни.

Іноді поширені іншомовні терміни зазнають **транслітерації**, переймаючи таким чином оригінальну концепцію терміна, проте мають і український

відповідник. Вирішальним фактором у прийнятті рішення стосовно способу перекладу є контекст. Наприклад, термін *abandonment* може перекладатися як «відмова» (наприклад, від права), водночас у галузі страхування його транслітеровано як *абандування*, і у цьому випадку він означає «залишення предмета страхування на користь страхувальника». Подібна ситуація спостерігається і з багатьма іншими термінами, наприклад: *accept* – 1) «прийняття», 2) «акцепт», «акцептування»; *clearing* – 1) «звільнення від (митних) зборів», 2) «кліринг», «клірингова угода»; *endorsement* – 1) «схвалення», «підтвердження»; 2) «індосамент» (як передаточний напис), тощо; *freight* – 1) «вантаж», 2) «фрахт» (у морському праві) тощо.

Термінотворення полягає безпосередньо у створенні нового україномовного терміна. Воно пов'язане із певним зрозумілим ризиком, тому рідко застосовується у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Загалом використання неологізмів у зовнішньоекономічній договірно-правовій практиці допускається за тієї умови, що ньому є нагальна потреба, і сторони зовнішньоторговельного контракту досягнуть згоди щодо змісту відповідних термінів [31, 144].

Також необхідно розуміти, що значення термінологічних одиниць мови перекладу можуть співпадати або сильно розходитися зі значеннями їх оригінальних відповідників: *on affixed day* – «у певний день», *thought of proprietor* – «воля власника», тощо [5, 192].

Розглянемо структурні особливості відтворення англійських текстів зовнішньоторговельних контрактів українською мовою на прикладі Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму.

Так, англійський текст та його український переклад мають ідентичну зовнішню макроструктуру, яка складається з назви конвенції, преамбули (*Preamble*), двадцяти восьми пронумерованих пунктів та Додатку (*Annex*). Нумерація пунктів арабськими цифрами збережена. Крім того, підпункти в

перекладі позначені англійськими літерами a, b, c та ін., не перекладеними українською мовою. Звернімо увагу на переклад наступного уривку даної конвенції:

3. Any person regarding whom the measures referred to in paragraph 2 are being taken shall be entitled to:

(a) Communicate without delay with the nearest appropriate representative of the State of which that person is a national or which is otherwise entitled to protect that person's rights or, if that person is a stateless person, the State in the territory of which that person habitually resides;

(b) Be visited by a representative of that State;

(c) Be informed of that person's rights under subparagraphs (a) and (b) [71].

«3. Будь-яка особа, відносно якої вживаються заходи, зазначені в пункті 2, має право:

а) невідкладно зв'язатися з найближчим відповідним представником держави, громадянином якої вона є або яка іншим чином правомочна захищати права цієї особи, або, якщо вона є особою без громадянства, – з представником держави, на території якої ця особа звичайно мешкає;

б) на відвідання її представником цієї держави;

в) бути поінформованою про свої права згідно з підпунктами (а) та (б)» [62].

Таким чином, щодо структурних особливостей перекладу можна зазначити, що всі внутрішні елементи макроструктури під час перекладу залишаються незмінними. Щодо зовнішніх елементів структури англійського та українського текстів Конвенції, що розглядалася, варто сказати, що вони однаково відтворюються в тексті перекладу, включаючи збереження заголовків, пунктів, підпунктів тощо.

Отже, в даному випадку ми цілком погоджуємося з В. Г. Куліковою стосовно того, що збереження форми тексту міжнародних договорів, є умовою їх еквівалентного та адекватного перекладу [26, 36].

У висновку зазначимо, що переклад зовнішньоекономічних контрактів відрізняється високою складністю, адже для його здійснення на належному рівні перекладач повинен мати належний досвід роботи з юридичною термінологією, володіти знаннями законодавчої системи країни, в якій був укладений контракт, вміти правильно користуватися не лише загальною, а й спеціалізованою літературою, а також зважати на відповідні лінгвокультурні фактори. Переклад зовнішньоторговельних контрактів як текстів юридичного дискурсу ускладнюється багатозначністю та омонімією слів, специфічністю юридичної мови, особливостями трактування іноземних реалій тощо. В цілому, лексику зовнішньоторговельних контрактів можна поділити на загальновживану, спеціальну та термінологічну. Кожна з цих підгруп перекладається з використанням різних трансформацій: загальновживана лексика перекладається шляхом генералізації, конкретизації, перестановки, заміни, додавання, опущення, синтаксичного уподібнення; при перекладі спеціальної лексики переважають опущення, конкретизація; основними трансформаціями, що застосовуються при роботі з термінологічною лексикою, є генералізація, калькування, транскодування, заміна та описовий переклад.

Висновки до 1 розділу

На сьогоднішній день ділова документація є надважливою складовою будь-якою економічної діяльності. Вона регулює матеріально-технічні, цінові, організаційно-розпорядчі та інші процеси у багатьох сферах нашого життя. Документи закріплюють інформацію про різноманітні факти, події та явища об'єктивної дійсності і розумової діяльності людини.

Одним із найпоширеніших різновидів ділових документів є контракт, а у зовнішньоекономічній практиці – такі його різновиди як контракт міжнародної купівлі-продажу (угода про постачання товару, погоджена і підписана експортером та імпортером) та контракт про надання послуг.

Перш ніж перейти до розгляду особливостей структури, стилістики, лексичного складу та власне перекладу контрактів, треба чітко окреслити межі даного поняття, зокрема зрозуміти основну різницю між контрактами та договорами.

Найбільш поширеними класифікаціями контрактів є класифікації за характером поставки, об'єктом угоди, формою оплати, напрямом руху об'єкта контракту, функціональними сферами обігу, правами та обов'язками сторін, що підписують контракт.

Контракти належать до текстів юридичного дискурсу офіційно-ділового стилю. Це зумовлює такі стилістичні особливості даних документів, як стійка система мовних засобів, відсутність емоційного забарвленого та розмовної лексики, насиченість термінами, використання спеціальних умовних символів, абревіатур, скорочень, наявність чіткої синтаксичної структури.

Лексичні, граматичні та стилістично-синтаксичні труднощі, з якими стикаються спеціалісти при перекладі текстів контрактів, зумовлені розбіжностями в картинах світу різних лінгвокультур.

Основною функціональною групою лексики у текстах контрактів є загальноживана лексика нейтрального пласта. Серед інших груп виділяють

спеціальну та термінологічну лексику, скорочення, неасимільовані латинські та французькі вкраплення. Характерними рисами усього лексичного складу контрактів є його однозначність та стабільність.

Грамматика контрактів відрізняється формальністю та простотою. Використання граматичних форм та часових форм є обмеженим, провідна роль належить модальним дієсловам та неособовим формам.

Найбільш виразними композиційними особливостями контракту є чіткий поділ тексту на глави, пункти та підпункти, а також тенденція до відображення значущої інформації у межах одного речення.

Зовнішньоторговельний (зовнішньоекономічний) контракт представляє собою матеріально оформлену угоду двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, що регламентує різні аспекти купівлі-продажу товарів і послуг на зовнішньому ринку. Як правило, він укладається в письмовій формі за стандартною структурою. Структура зовнішньоторговельного контракту залежить від культурологічних особливостей певної країни, а також від особливостей її правової системи.

Для здійснення адекватного перекладу зовнішньоторговельного контракту перекладач повинен перш за все бути добре обізнаним у сфері юридичної та комерційної термінології. Перекладач має використовувати усі наявні ресурси (загальні та спеціалізовані словники, довідники тощо) та активно співпрацювати з фахівцями у юридичній галузі. Окрім правової термінології, переклад зовнішньоекономічних контрактів ускладнюють також архаїзми, кліше та безеквівалентна лексика.

РОЗДІЛ 2.

СПЕЦИФІКА УКРАЇНО-АНГЛІЙСЬКОГО ТА ЗВОРОТНОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ КОНТРАКТІВ З ТЕРМІНОЛОГІЄЮ У ГАЛУЗІ РАКЕТОБУДУВАННЯ

2.1 Особливості функціонування технічної термінології у зовнішньоторговельних контрактах у галузі ракетобудування

Зовнішньоторговельні контракти у галузі ракетобудування неминуче містять не тільки юридичну, а й технічну термінологію, пов'язану з їх предметом. Таким чином, для здійснення адекватного перекладу контрактів подібного типу перекладач обов'язково повинен мати уявлення про технічні поняття, з вербальними позначеннями яких він стикається.

Термінологія у галузі ракетобудування, яка міститься у зовнішньоторговельних контрактах може стосуватися:

- структурних компонентів ракетної техніки;
- приладів для астрономічних спостережень;
- явищ та процесів у галузі ракетобудування;
- устаткування та процесів, задіяних у виробництві та обслуговуванні ракетної техніки;
- устаткування та процесів, задіяних у підготовці ракетної техніки до запуску.

Серед термінів, що позначають техніку для астрономічних спостережень, можуть зустрічатися власні назви окремих телескопів та їх комплексів, наприклад, *James Webb Space Telescope* [70]. Даний онім перекладається як «телескоп James Webb» [67], з певним опущенням та передачею самої назви телескопа літерами латинського алфавіту. Назва ж комплексу телескопів *Cherenkov Telescope Array (CTA)* [72] перекладається із застосуванням трансформації перестановки як «Масив черенковських телескопів» [63].

Назви космічних апаратів та ракет передаються за допомогою транслітерації: *Cyclone-4M* – «Циклон-4М», *Zenit-3SLBF* – «Зеніт-3СЛБФ», *Antares* – «Антарес», *Sich-2-M* – «Січ-2-М», *Mikrosat* – «Мікросат», *Ionosat* – «Іоносат».

Іноді при перекладі однокомпонентних термінів використовується транслітерація з елементами адаптивного транскодування: *stringer* – «стрингер», *fitting* – «фітинг». Подекуди трапляється переклад однокомпонентних терміноодиниць із застосуванням калькування (наприклад, *frame* – «рама», *pyrolocks* – «пірозамки», *oxidizer* – «окиснювач», *supports* – «опори»), але у більшості випадків переклад здійснюється шляхом добору еквівалентів: *transducer* – «датчик», *pyrolatch* – «пірофіксатор», *pyro pin* – «пірочека», *bushes* – «втулки», *casing* – «корпус», *nozzle* – «сопло». В окремих випадках можна спостерігати застосування прийому додавання: *propellants* – «компоненти палива».

Якщо однокомпонентний термін виступає узагальнюючим поняттям, а після нього подається стисла класифікація видових понять, представлена прикметниками або іменниками, тоді перекладач зберігає структуру такої класифікації і суміщає еквівалентний переклад із калькуванням: *throttles (hydraulic, high-temperature, two-mode of cam type)* – «дроселі (гідравлічні, високотемпературні, дворежимні кулачкового типу)»; *valves (shut-off, safety, diaphragm, stop, check, electric, electrohydraulic, pyro and electric pyro valves)* – «клапани (перекривні, запобіжні, мембранні, відсічні, зворотні, електро-, електрогідро-, піро- й електропіроклапани)»; *regulators (of pressure, pressure drop, fuel flow rate)* – «регулятори (тиску, перепаду тисків, витрати пального)».

Двокомпонентні терміни, що позначають структурні компоненти та прилади ракетної техніки, нерідко перекладаються із застосуванням калькування: *serial engines* – «серійні (ракетні двигуни)», *promising engines* – «перспективні (ракетні двигуни)», *end switch* – «кінцевий вимикач», *starting fuel* – «пускове пальне», *gravity stabilizer* – «гравітаційний стабілізатор». Проте

найпоширенішим прийомом все ж таки є еквівалентний переклад: *launch vehicle* – «ракета носій», *propellant tank* – «паливний бак», *riveted compartment* – «клепаний відсік», *framed structure* – «каркасна конструкція», *welded compartment* – «зварний відсік», *composite propellant* – «сумішеве паливо», *fixed nozzle* – «стаціонарне сопло», *skewed nozzle* – «косо зрізане сопло». Поряд із ним широко використовується прийом перестановки: *rotation mechanism* – «механізм повороту», *engine chamber* – «камера двигуна», *automatic units* – «агрегати автоматики». При перекладі деяких двокомпонентних термінів такого типу застосовується додавання: *payload fairings* – «головні аеродинамічні обтічники», *nonmetal honeycombs* – «нemetалеві стільникові заповнювачі», *electromagnetic actuator* – «електромагнітний виконавчий орган». Інші двокомпонентні терміни навпаки зазнають скорочення: *ring frame* – «шпангоут», *pyrotechnical mechanism* – «піромеханізм», *gas bottle* – «кулебалон», *gas distributor* – «газорозподільник».

Окремі компоненти терміносполук можуть перекладатися по-різному. Так, наприклад, українському терміну «датчик» відповідають різні англійські терміноодиниці, адже терміносполучення *flow sensor* перекладається як «датчик витрати», а *separation switch* – як «датчик відокремлення». При цьому у деяких випадках термін *switch* може перекладатися у тій самій галузі як «вимикач», тому перекладач має добре орієнтуватися у контексті, щоб не припуститися помилок. Схожі випадки спостерігаємо із термінами *відсік (aft bay* – «хвостовий відсік», *instrument module (IM)* – «агрегатний відсік (АВ)») та *канал (stabilization axe* – «канал стабілізації», *roll channel* – «канал крену»). Термінам *working medium* та *working fluid* відповідає одна українська терміносполука – «робоче тіло». Натомість двокомпонентний термін *basic specifications* може перекладатися як за допомогою калькування («основні характеристики»), так і за допомогою комбінації калькування та додавання («основні технічні характеристики»).

Трикомпонентні терміни даного типу перекладаються переважно із застосуванням перестановки: *launch vehicle components* – «компоненти ракет носіїв», *relative path sensor* – «датчик відносного шляху», *stabilizer seat plane* – «посадкова площа стабілізатора», *intrachamber pressure regulator* – «регулятор внутрішньокамерного тиску», *stage slowdown SRM* – «РДТП гальмування ступенів», *pressure drop stabilizer* – «стабілізатор перепаду тисків». Англійські аббревіатури перекладаються відповідними українськими скороченнями. Іноді частина англійського словосполучення замінюється відповідною аббревіатурою саме у процесі перекладу: *turbopump assembly rotor* – «ротор ТНА», *turbopump assembly turbine* – «турбіна ТНА». Другим за частотою використання є прийом калькування: *geostationary telecommunication satellite* – «геостаціонарний телекомунікаційний супутник», *rotating control nozzle (RCN)* – «поворотне керувальне сопло (ПКС)», *pulsed control SRM* – «імпульсний керувальний РДТП», *launch-boost SRM* – «стартово-розгінний РДТП». У деяких випадках калькування доповнюється додаванням: *Zenit second stage* – «другий ступінь ракети “Зеніт”», *solid rocket motors* – «твердопаливні (ракетні двигуни)». До частини трикомпонентних термінів даного типу застосовується еквівалентний переклад: *space launch systems* – «космічні ракетні комплекси», *glued embedded parts* – «вклеєні закладні елементи», *single-burn engine* – «двигун одноразового увімкнення».

Чотирикомпонентні терміни, що позначають структурні компоненти та прилади ракетної техніки, також перекладаються більшою мірою із застосуванням прийому перестановки (наприклад, *Earth remote sensing spacecraft* – «КС дистанційного зондування Землі», *yaw and pitch channels* – «канали ристання і тангажа», *SRM for spacecraft deployment* – «РДТП розведення космічних об’єктів») або калькування (наприклад, *tubular and panel casings* – «трубчасті і панельні оправи», *Earth-Moon propulsion system (E-M PS)* – «рушійна установка Земля-Місяць (РУ З-М)»). Проте більша кількість компонентів усе частіше вимагає поєднання перекладацьких

прийомів. Так, калькування може доповнюватися опущенням, наприклад, *liquid-propellant rocket engines* – «рідинні ракетні двигуни», *cylindrical waffle-grid shell* – «циліндрична вафельна оболонка».

Велику частку термінів, що позначають структурні компоненти та прилади ракетної техніки, становлять терміноодиниці, що містять п'ять і більше компонентів. Домінуючою трансформацією при перекладі цих терміносполук є перестановка: *volume flow of rocket engine propellants* – «об'ємна витрата компонентів палива ракетних двигунів», *launch vehicle attachment/separation devices* – «пристрої кріплення і відокремлення об'єктів від ракети-носія», *spacecraft magnetic attitude control systems* – «магнітні системи керування орієнтацією і стабілізацією космічного апарата», *thermostable case for high-resolution telescope* – «терморозміростабільний корпус телескопа високого розділення», *spacecraft solar array honeycomb plastic panel* – «сотопластова основа сонячної батареї для космічних апаратів», *main SRM for short-range missile* – «маршовий РДТП оперативно-тактичної ракети», *main SRM for reboost stage* – «маршовий РДТП дорозгінного ступеня», *SRM for meteorological rocket soft landing* – «РДТП м'якої посадки метеорологічної ракети», *gas hydraulic unit turbine driving* – «привід турбіни газогідравлічного агрегату». Калькування застосовується у різних варіаціях:

- 1) калькування + додавання з використанням прийменників: *Hall-engine-based electric jet propulsion system* – «електрореактивна рушійна установка на базі холловського двигуна»;
- 2) калькування + перестановка: *thermal insulation for payload fairings* – «теплоізоляція для головного обтічника ракет-носіїв»;
- 3) калькування + перестановка + додавання з використанням прийменників: *OPS with turbopump system of working fluid supply to hydraulic actuators* – «БДП з турбонасосною системою подачі робочої рідини до гідроприводів»;

- 4) калькування + описовий переклад + додавання: *OPS providing hydraulic actuators with energy using fuel taken from engine* – «БДП, що забезпечують гідравлічною енергією гідроприводи за рахунок пального, що живить двигун»;
- 5) калькування + перестановка + зміна типу словосполучення: *industrial-and-research lunar base* – «місячна промислово-дослідна база»;
- 6) калькування + еквівалентний переклад: *lower and upper end frames* – «нижній і верхній торцеві шпангоути».

Однокомпонентні терміни, що позначають явища та процеси у галузі ракетобудування, складають дуже малу частку від загальної термінології даної сфери і перекладаються за допомогою добору еквівалентів (*deployment* – «розкриття», *docking* – «стикування») або адаптивного транскодування (*thermostating* – «термостатування»).

При перекладі двокомпонентних термінів даного типу достатньо часто застосовується прийом перестановки: *integration feasibility* – «можливість здійснення інтеграції», *mission analysis* – «аналіз місії», *clearance analysis* – «аналіз зазорів», *venting analysis* – «аналіз дренажування», *contamination analysis* – «аналіз забруднення», *emergency analysis* – «аналіз позаштатних ситуацій», *supply voltage* – «напруга живлення», *mixture ratio* – «співвідношення компонентів палива». При перекладі кількість компонентів терміносполуки може змінюватися. Іноді при перекладі двокомпонентних сполук, що позначають процеси та явища у галузі ракетобудування, може застосовуватися калькування (наприклад, *thermal analysis* – «тепловий аналіз», *launch thrust* – «стартова тяга», *ground check* – «наземна перевірка», *smooth rotation* – «плавний поворот») або додавання з використанням прийменників (наприклад, *integration operations* – «роботи з інтеграції», *spacecraft loads* – «навантаження на космічний апарат»). Хоча терміносполуки даного типу містять небагато компонентів, при перекладі деяких з них активно використовується описовий

переклад: *output torque* – «крутний момент на вихідному валу механізму», *vacuum thrust* – «тяга двигуна у пустоті». Окрім того, у деяких випадках спостерігається також еквівалентний переклад: *payload capability* – «енергетичні характеристики», *standard operation* – «штатне функціонування». Іноді еквівалентний переклад може доповнюватися перестановкою: *PLF jettisoning* – «скидання ГО», *emergency counteracting* – «парирування позаштатної ситуації».

Трикомпонентні терміни, що позначають явища та процеси у галузі ракетобудування, перекладаються здебільшого із застосуванням прийому перестановки (наприклад, *space launch vehicles* – «ракети космічного призначення», *coupled loads analysis* – «аналіз пов'язаних навантажень», *electromagnetic compatibility analysis* – «аналіз електромагнітної сумісності», *flight reliability analysis* – «аналіз польотної надійності», *reliable gas storing* – «надійне зберігання газів», *load inertia moment* – «момент інерції навантаження»). Кількість компонентів терміносполуки може варіюватися у процесі перекладу, проте це трапляється не надто часто. Незначна частка трикомпонентних термінів даного типу перекладається шляхом калькування: *Preliminary Design Review* – «попередній конструкторський огляд», *Critical Design Review* – «критичний конструкторський огляд». Не є виключенням і такий термін, як *high specific momentum*, що перекладається українською як «високий питомий імпульс». Зрідка можна спостерігати еквівалентний переклад трикомпонентних терміносполук такого типу, наприклад: *all-round development testing* – «всебічне експериментальне відпрацювання».

Чотирикомпонентні терміносполуки складають відносно невелику частку термінів, які позначають явища та процеси у галузі ракетобудування. При їх перекладі широко використовується перестановка: *space launch systems marketing* – «маркетинг ракетно-космічних комплексів», *Payload Fairing (PLF) Separation Analysis* – «аналіз відокремлення головного обтічника (ГО)»,

strength margin of structure – «запас міцності конструкції», *launch vehicle instrument bay* – «приладовий відсік ракети-носія». У деяких випадках перестановка комбінується з додаванням (наприклад, *payload interfacing with rocket* – «ув'язування корисного навантаження з ракетою»), або супроводжується описовим перекладом (наприклад, *installation of solar cells* – «монтаж фотоелектричної частини сонячної батареї»). Дуже рідко можна спостерігати переклад терміносполук такого типу лише за допомогою калькування: *clearances in separation process* – «зазори у процесі відокремлення».

Багатокомпонентні терміносполуки, що містять п'ять або більше компонентів, дуже часто перекладаються із застосуванням перестановки: *environmental interfaces and conditions for a payload* – «інтерфейси та умови навколишнього середовища для корисного навантаження», *Spacecraft and Payload Fairing Separation Analyses* – «аналізи відокремлення космічного апарата і головного обтічника», *collision-free payload fairing jettisoning* – «безударне скидання (головного обтічника)», *pressure drop rate under the fairing* – «швидкість падіння тиску під обтічником». Даний прийом також застосовується у різноманітних варіаціях:

- 1) перестановка + додавання з використанням прийменників: *analyses of spacecraft (SC) compatibility with integrated launch vehicle (ILV)* – «аналізи за сумісністю космічного апарата (КА) з ракетою космічного призначення (РКП)», *permissible level of effects in the course of spacecraft sine vibration tests* – «допустимий рівень впливів під час проведення випробувань космічного апарата на синусоїдальні вібрації», *spacecraft's initial post-separation disturbances* – «початкові збурення космічних апаратів після відокремлення від ракети»;
- 2) перестановка + калькування: *flight sequence till spacecraft separation* – «послідовність польоту до відокремлення космічного апарата»;

- 3) перестановка + використання аббревіатури: *analysis of air flux effect on spacecraft* – «аналіз впливу повітряного потоку на КА»;
- 4) перестановка + калькування + використання аббревіатури: *spacecraft spin about any axis* – «закручування навколо будь-якої осі КА»;
- 5) перестановка + еквівалентний переклад + додавання: *cut-off upon depletion of either of the propellants* – «вимкнення двигуна у разі виробітку будь-якого з компонентів палива».

Трапляються також поєднання калькування та еквівалентного перекладу, коли одна частина терміносполуки перекладається за допомогою одних прийомів, а наступна частина – іншим чином: *excess pressure in the payload module* – «надлишковий тиск у космічній головній частині».

Отже, у текстах зовнішньоторговельних контрактів характерними прийомами перекладу технічних термінів, що позначають структурні компоненти ракетної техніки та прилади для астрономічних спостережень, виступають перестановка та калькування. Іноді також використовуються еквівалентний переклад та додавання з використанням прийменників. Чим більше компонентів містить терміноодинаця, тим частіше трапляються поєднання більш загальноживаних перекладацьких прийомів з менш поширеними, зокрема з додаванням, опущенням або описовим перекладом. Для однокомпонентних термінів, що позначають явища та процеси у галузі ракетобудування, характерне застосування прийому калькування. Натомість багатоконпонентні терміни даного типу дуже часто перекладаються за допомогою перестановки. У деяких випадках терміносполуки можуть перекладатися шляхом калькування або додавання з використанням прийменників. Трапляється еквівалентний переклад терміносполук або їх компонентів. Основні труднощі перекладу термінів даного типу пов'язані з синонімією терміноодинаць, а також із використанням доречних українських еквівалентів та прийменників.

2.2 Особливості культурних середовищ України та США

Мова та культура не можуть існувати та розвиватися окремо – вони обов'язково впливають одна на одну, і цей вплив не може не відобразитися у текстовому матеріалі будь-якого стилю. Взаємозв'язок мови та культури дуже влучно охарактеризував Е. Сепір: «Культуру можна визначити як те, що дане суспільство робить та думає. Мова ж є те, як думають» [36, 193].

Функціональну взаємодію культури та мови вивчає наука лінгвокультурологія, у межах якої були розроблені принципи та методологія лінгвокультурологічного аналізу, під яким розуміють «дослідження мов у їх тісній взаємодії з культурами народів, їх носіями, з метою виявлення універсального та етнічного у структурі та семантичному просторі мов, а також шляхів їх синтезу» [38, 176].

Для того, щоб здійснити хоча б частковий лінгвокультурологічний аналіз перекладу певного тексту, потрібно володіти ґрунтовними знаннями щодо особливостей культур як середовища мови оригіналу, так і середовища мови перекладу.

Оскільки у нашій роботі ми розглядаємо українсько-англійський переклад контрактів з термінологією у галузі ракетобудування, а матеріалами для дослідження виступають контракти американських компаній, нам необхідно визначити специфіку української та американської культур.

Згідно з моделлю типів культури Р. Д. Льюїса, українська культура є більшою мірою мультиактивною. Мультиактивним культурам притаманні схильність до виразного та розгорнутого мовлення, активне вживання невербальних способів комунікації, тенденція до одночасного виконання кількох дій, масштабне планування, емоційність, апелювання до емоцій та почуттів при вирішенні конфліктів, орієнтація на взаємовідносини з людьми та гуманістичні цінності, приділення більшої уваги почуттям, ніж фактам, пріоритетність усної інформації [73]. Якщо ми розглядаємо мультиактивні

культури у площині бізнесу, варто зазначити, що спектр їх особливостей доповнюється наступними рисами:

- ставлення до змін як до чогось захоплюючого;
- переконання в тому, що зміни мотивують людей та стосуються соціальної репутації компанії;
- надання переваги реалізації змін та інновацій перед детальним плануванням;
- впевненість у тому, що від змін «виграють» у першу чергу керівники;
- приділення значної уваги естетичному аспекту інновацій;
- виявлення інноваційних ідей під час тривалих обговорень;
- тенденція до прийняття сміливих та оригінальних рішень;
- схильність до методу «мозкового штурму», однак якщо керівні особи присутні, вони регулюють процес обговорення;
- тенденція до опосередкованого впливу на зміну пріоритетів споживачів;
- погодження з інноваційними пропозиціями інших та модифікація даних ідей при втіленні їх на практиці або подальше їх відкидання;
- навчання шляхом обговорення усіх можливих аспектів дій або рішень;
- фокус на найкращому сценарії розвитку подій [55, 127–128].

За системою Г. Хофстеде, показник індивідуалізму для української культури складає лише 25 [75]. Це означає, що в даній культурі концепція «ми» домінує над концепцією «я», родина, друзі та нерідко добрі знайомі (наприклад, сусіди або колеги) відіграють важливу роль у подоланні щоденних труднощів, а взаємовідносини з людьми є надзвичайно важливими для обміну інформацією, знайомства з іншими та проведення успішних переговорів. Перш ніж сконцентруватися на виконанні певної роботи, українцям необхідно встановити особисті, справжні та надійні відносини з оточенням. Стиль комунікації українців характеризується уважним ставленням до співрозмовника та наявністю вагомої кількості натяків та

прихованого змісту [75]. Окрім того, українці відомі на весь світ своєю щедрістю та гостинністю, пошаною до гостей. Іншою визначальною рисою української культури є прагнення поділитися з іншими тим, що маєш. Дані особливості знаходять своє відображення навіть у традиціях харчування: гостям завжди пропонують найкраще частування або принаймні чай та десерт, а споживати їжу навпроти когось і не запропонувати цій людині хоча б шматочок вважається справжнім неподобством [76].

Цікавими особливостями української культури є фаталізм та дуже розвинута здатність швидко адаптуватися до середовищ, правил та законів, що постійно змінюються [76]. Дані особливості є історично та соціально обумовленими, адже на долю українців нерідко випадають нелегкі періоди відсутності політичної, економічної та соціальної стабільності.

Не менш важливим критерієм системи Г. Хофстеде є маскулінізм. Показник української культури за даним критерієм дорівнює 27 [75], адже як на робочому місці, так і при зустрічі з незнайомцями українці схильні недооцінювати свої особисті здобутки, досягнення та можливості, розповідати про них скромно та без вихваляння. Подекуди скромність та стриманість у спілкуванні та навіть в умовах проживання вважається ознакою благородства та професіоналізму. Домінуюча поведінка є прийнятною для керівника, але неприпустимою стосовно колег або друзів.

Українська культура має дуже високий показник (95) за критерієм уникнення невизначеності [75]. Неоднозначні ситуації практично завжди сприймаються як загроза. Українці можуть впадати у крайнощі, навіть у сфері бізнесу: наприклад, презентація може бути або зовсім непідготовленою (якщо перемови вже розпочалися, і головною метою наразі є налагодження інтерперсональних відносин), або надзвичайно детальною та підготовленою заздалегідь. Не дивлячись на мультиактивні тенденції української культури, велика увага приділяється детальним планам та інструкціям. Також українцям важливо володіти не тільки конкретною, а й контекстуальною та довідковою

інформацією. Спілкування з незнайомцями є дуже формальним, зберігається певна чітка дистанція. Водночас формальне спілкування може бути ознакою поваги, особливо до авторитетних осіб.

Таке «протиріччя» зовсім не видається дивним, якщо поглянути на показник дистанції влади – в українській культурі він дорівнює 92 [75]. Так, Україна є дуже централізованою державою, у якій наділені владою особи значно дистанційовані від суспільства. Розбіжність між менш впливовими та більш впливовими людьми призводить до значного підвищення важливості символів статусу. Поведінка людини повинна відображати її статус у всіх сферах бізнес-взаємодії (візити, перемови, співробітництво); найбільш оптимальним вважається адміністративно-командний підхід до діяльності, з чітко визначеними повноваженнями для кожного завдання.

Згідно з системою Г. Хофстеде, показник української культури за критерієм орієнтації на довгострокову перспективу складає 86 [75]. Це свідчить про те, що українська культура є дуже прагматичною. Українці переконані, що істина суттєво залежить від ситуації, контексту та часу. Навіть традиції можуть бути легко адаптовані до умов, що змінюються. До того ж, українців відрізняють стійка схильність до накопичення та інвестування, економність та неабияка наполегливість у досягненні результатів.

Нарешті, за критерієм потурання бажанням показник українців дорівнює 14 [75]. Дуже виразно простежується приналежність української культур до так званих «стриманих» культур. В українському суспільстві існує тенденція до цинізму та песимізму, відпочинок не вважається чимось обов'язковим, задоволення бажань контролюється (наприклад, якщо придбання певної гарної, але не абсолютно необхідної речі виходить за межі сімейного бюджету українця, він відмовиться від такої покупки). Також українці розуміють, що їх дії підпорядковані соціальним нормам, тому вони схильні вбачати у потуранні власним бажанням щось неправильне.

Американська культура відрізняється від української у багатьох аспектах. Модель типів культури Р. Д. Льюїса чітко визначає американську культуру як лінійно-активну. Таким чином, її невід'ємними складовими є рівномірний розподіл мовлення між учасниками спілкування, стриманість у вживанні невербальних способів комунікації, тенденція до виконання однієї справи в певний проміжок часу, завчасне та послідовне планування, ввічливий, проте прямий стиль комунікації, апелювання до логіки при вирішенні конфліктів, орієнтація на виконання роботи та результат, приділення більшої уваги фактам, ніж почуттям, пріоритетність письмово зафіксованої інформації [73]. При визначенні тенденцій поведінки лінійно-активних культур у сфері ділових відносин варто звернути увагу на їх наступні додаткові характеристики:

- ставлення до змін як постійної необхідності;
- переконання в тому, що зміни та інновації необхідні для виживання;
- визначення змін як каталізатора росту та вдосконалення;
- надання переваги детальному плануванню, за яким має слідувати реалізація змін та інновацій;
- впевненість у тому, що будь-які зміни кращі за їх відсутність;
- визначення інновацій як цілі;
- отримання інноваційних ідей від кожного індивідуально;
- велика ймовірність отримання інноваційних ідей від дивакуватих осіб або таких, чиє мислення відрізняється від стандартів компанії або національних норм;
- тенденція до прийняття рішень, орієнтованих на майбутнє;
- схильність до демократичного «мозкового штурму» як до відмінного способу покращення креативності;
- тенденція до опитування споживачів щодо зміни їх пріоритетів;
- висловлення згоди з інноваційними пропозиціями інших та безпосереднє повідомлення про будь-які побоювання або додаткові умови, пов'язані з ними;

- навчання шляхом критичного осмислення мудрості минулих вчинків та обговорення майбутнього;
- фокус на найгіршому сценарії розвитку подій [55, 127–128].

Згідно з концепцією культурних горизонтів Р. Д. Льюїса, американській культурі притаманні неформальність манер, залежність соціального статусу від фінансових статків, концепція інтелектуальності, нетипове практичне мислення, надання великого значення справедливості та рівності (зокрема й у корпоративному середовищі), тенденція до споживання, довіра до засобів масової інформації, прямолінійний та однозначний виклад інформації, розвинута інтуїція та схильність до ризику [55, 129]. Не менш значущими особливостями даної культури є самостійність, свобода слова, схильність до перебільшень, віра в можливість усього, екстраверсія, жорстка риторика, певна політична наївність, тенденція до надмірного спрощення, надання великого значення роботі та перевага «нового» над «старим» [55, 130].

За системою Г. Хофстеде, показник індивідуалізму для американської культури є дуже високим і дорівнює 91 [74]. Основоположною ідеєю американського суспільства є «свобода та справедливість для всіх», що підтверджує сильне наголошення на рівності прав у всіх аспектах американського соціуму та уряду. У американських компаніях ієрархія встановлена скоріше для зручності, адже співробітники мають доступ до керівництва, а керівники розраховують на знання та досвід окремих співробітників та команд. На думку американців, консультацій потребують як люди на керівних посадах, так і звичайні працівники; усі ланки організації часто діляться інформацією між собою. Комунікація є переважно неформальною та прямою навіть у діловій сфері. Американське суспільство є дещо розрізненим, адже кожна людина вважається відповідальною за себе та свою безпосередню родину, їй не варто (занадто) розраховувати на підтримку державних органів. Американці є чи не найактивнішими комунікаторами у світі, однак їм часто важко розвинути глибокі дружні стосунки (особливо

чоловікам). Тим не менш, дана особливість дозволяє американцям легко спілкуватися та будувати бізнес-відносини з незнайомими або малознайомими людьми. Окрім того, відповідно до американської культури, у діловій сфері співробітники повинні бути самостійними та ініціативними, а наймання, підвищення та будь-які рішення стосовно працівників мають прийматися на основі їх здобутків або доказів їх навичок та можливостей.

Показник маскулінності для американської культури у системі Г. Хофстеде складає 62 [74]. Комбінація високого рівня маскулінності з практично найвищим рівнем індивідуалізму в світі сприяє тому, що поведінка американців у закладах освіти, на робочому місці та навіть у іграх базується на наступних широко розповсюджених ідеях – «люди повинні будь-що намагатися досягти найкращого результату» та «усе дістається переможцю». Таким чином, у американській культурі дуже сильна тенденція до демонстрації та вільного обговорення власних успіхів та життєвих досягнень. У американському суспільстві цінується не стільки сам успіх, скільки вміння його показати. Багато американських систем оцінювання ґрунтуються на точному визначенні цілей, досягнення яких визначає, наскільки добре працівник виконав свою роботу. Справний та енергійний американський менталітет створює дуже динамічне суспільство, адже існує стійке переконання у тому, що завжди є можливість зробити щось краще. Американці «присвячують життя роботі» заради отримання матеріальних винагород та, як результат, підвищення свого статусу відповідно до ефективності виконання роботи. Окрім того, американці вірять, що певна частка конфлікту виявляє найкраще в людях, адже метою є «вийти переможцем» з нього. На практиці така ідея втілюється у поляризації суспільства та великій кількості судових справ, що наразі становить загрозу «свободі та справедливості для всіх», оскільки збільшення розриву між соціальними класами може поступово підвищити рівень дистанції влади та знизити рівень індивідуалізму.

Показник американської культури за критерієм уникнення невизначеності складає 46 [74]. Це означає помірний рівень сприйняття нових ідей, інноваційних продуктів та бажання спробувати щось нове у будь-якій сфері життя – від технологій та бізнес-практик до харчування. Американці більш схильні до виявлення терпимості до ідей та точок зору та свободи самовираження. Їм не потрібна велика кількість правил. Однак на сьогоднішній день у американському суспільстві існує значний страх того, що уряд країни або служби безпеки здатні втручатися у приватне життя громадян та стежити за ними.

Згідно з системою Г. Хофстеде, показник американської культури за критерієм дистанції влади дорівнює 40 [74]. Це достатньо помірний показник для суспільства, що відповідає ідеї про американську демократію, проте дистанція влади у корпоративному аспекті культури може варіюватися у різних компаніях і залежить від конкретних організацій та особливостей їх колективів.

Американській культурі загалом не притаманна орієнтація на довгострокову перспективу, адже показник даної культури за цим критерієм складає 26 [74]. Американці демонструють тенденцію до аналізу нової інформації задля перевірки її істинності. Таким чином, американська культура не відрізняється прагматичністю, проте не варто забувати, що американці є дуже практичними, зокрема через вищезгаданий енергійний менталітет. До того ж, вищезгадана поляризація підкріплюється тим, що багато американців мають дуже чіткі переконання щодо «доброго» та «поганого». Американські підприємства вимірюють свою виробну спроможність на основі короткострокових результатів, наприклад, орієнтуючись на квартальні звіти про прибутки та збитки. Такий підхід також мотивує окремих працівників досягати швидких результатів на робочому місці.

За критерієм потурання бажанням показник американців дорівнює 68 [74]. У американській культурі панує ідея «справив діло – гуляй

смільиво». На думку американців, той, хто важко працює, заслуговує на найкращий відпочинок відповідно до своїх бажань і вподобань.

У висновку можна зазначити, що українська та американська культури є досить різними, а в деяких випадках навіть діаметрально протилежними (український колективізм та американський індивідуалізм, українська довгострокова та американська короткострокова орієнтація, стриманість українців та американська схильність потурати своїм бажанням). Такі відмінності зумовлені різними шляхами формування та розвитку даних культур. Водночас обізнаність щодо особливостей іншого культурного середовища допомагає нам певною мірою передбачити поведінку представників цієї культури, наприклад, у бізнес-діяльності та спланувати, як найкраще досягти згоди з ними на взаємовигідних умовах.

2.3 Особливості російсько-україно-англійського перекладу зовнішньоторговельного контракту КБ «Південне» з термінологією у галузі ракетобудування

Даний зовнішньоторговельний контракт був укладений російською мовою між КБ «Південне» та американською компанією Allis Chalmers та паралельно перекладений англійською мовою. Це зумовлено тим фактом, що укладання контракту відбувалося за радянських часів, коли російська мова була мовою офіційних паперів. Оскільки наше дослідження присвячене саме україно-англійському перекладу даного різновиду контрактів, ми також виконали український переклад окремих витягів з даного документу. Подекуди вони ідентичні російському оригіналу, проте за наявності відмінностей ми аналізуємо та співставляємо переклад трьома мовами.

Перш за все, звернімо увагу на структурні особливості даного контракту. Зовнішньоторговельний контракт КБ «Південне» складається з 20 пунктів, назви яких ми наводимо разом з перекладом у наступній таблиці [23, 1–43]:

Номер пункту	Українська мова	Російська мова	Англійська мова
1	Предмет контракту	Предмет контракта	Subject of the Contract
2	Ціна та загальна вартість	Цена и общая сумма	Price and Total Value of the Contract
3	Термін постачання	Сроки поставки	Delivery Dates
4	Платіжні умови	Условия платежа	Terms of Payment
5	Пакування	Упаковка	Packing
6	Маркування	Маркировка	Marking
7	Компанія-експедитор	Экспедиторская фирма	Forwarding Company
8	Інструкції щодо відвантаження та повідомлення про відвантаження	Отгрузочные инструкции и извещение об отгрузке	Shipping Instructions and Notification of Shipment
9	Інспектування та тестування	Инспектирование и испытание	Inspection and Test
10	Креслення та технічна документація	Чертежи и техническая документация	Drawings and Technical Documentation
11	Ліцензія на експорт	Экспортная лицензия	Export License
12	Право на вибір або заміну частин	Опцион	Option
13	Запасні частини та допоміжне обладнання	Запасные части и вспомогательное оборудование	Spare Parts and Auxiliary Equipment
14	Гарантії	Гарантии	Guarantees
15	Санкції	Санкции	Sanctions

16	Форс-мажорні обставини	Форс-мажор	Forse Majeure
17	Арбітраж	Арбитраж	Arbitration
18	Мова, система мір	Язык, система мер	Language, System of Measures
19	Інші умови	Прочие условия	Other Conditions
20	Юридичні адреси сторін	Юридические адреса сторон	Legal Addresses of the Parties

Табл. 1. Назви пунктів зовнішньоторговельного контракту

КБ «Південне»

Назва першого пункту даного документу не зумовлює жодних труднощів при перекладі, вона перекладається дослівно. Переклад назви другого пункту даного контракту українською мовою («Ціна та загальна вартість») ближчий до англійського варіанту (*Price and Total Value of the Contract*), ніж до російського («Цена и общая сумма»), адже українське слово «вартість» є прямим відповідником англійського слова *value*. Український переклад є більш дослівним, проте він цілком властивий для української мови ділових паперів. При перекладі назви третього пункту з російської мови («Сроки поставки») на англійську (*Delivery Dates*) спостерігається трансформація перестановки, український варіант («Термін постачання») відрізняється від російського тільки використанням форми однини. Назви пунктів 4–6 перекладаються дослівно будь-якою мовою. Переклад назви сьомого пункту з російської мови («Экспедиторская фирма») англійською (*Forwarding Company*) є дослівним, проте при перекладі з української мови («Компанія-експедитор») застосовується трансформація перестановки. Аналогічну ситуацію спостерігаємо при порівнянні українського («Інструкції щодо відвантаження та повідомлення про відвантаження») та англійського (*Shipping Instructions and Notification of Shipment*) варіантів назви восьмого пункту, а саме її першої

частини. Далі варто звернути увагу на переклад назви пункту 11, оскільки у порівнянні з англійським варіантом (*Export License*) український варіант знову демонструє тенденцію до перестановки («Ліцензія на експорт»), а російський – до дослівного перекладу («Экспортная лицензия»). Цікавим зразком україно-англійського перекладу є назва пункту 12. В українській мові слово «опціон» означає «цінний папір, різновид угоди на придбання певного активу в майбутньому» [68], що не відповідає змісту самого пункту контракту, тому ми обираємо розгорнутий варіант, а саме «Право на вибір або заміну частин»; натомість англійська назва пункту *Option* є полісемантичним словом, і його значення в економічному контексті повністю співпадають як зі змістом пункту, так і з його українською назвою. Таким чином, при україно-англійському перекладі спостерігається генералізація. Дана трансформація використовується також при перекладі назви пункту 16 з української мови («Форс-мажорні обставини») на англійську (*Forse Majeure*). Окрім того, варто звернути увагу на англійський переклад назви пункту 14. З позиції використання перекладацьких прийомів, він не викликає жодних труднощів, проте у даному випадку ми вважаємо добір еквіваленту не зовсім коректним, адже слово *guarantee* має в англійській мові значення «обіцянка щодо певного рівня якості товару або його справної роботи протягом певного часу» з неформальним та узагальнюючим відтінком, а у значенні «письмова гарантія, надана покупцеві виробником продукту, що закріплює згоду на ремонт або заміну продукту за потреби в межах визначеного періоду» зазвичай використовується слово *warranty*, семантика якого є більш формальною та точною [77]. Таким чином, назву пункту 14 потрібно перекласти англійською мовою як *Warranties*. Ми не розглядаємо детально переклад інших пунктів або російські варіанти назв вищезгаданих пунктів, адже усі ці випадки є прикладами дослівного перекладу.

З лінгвокультурологічної точки зору, значно більша кількість пунктів контракту, складеного в українському культурному середовищі, (20 пунктів

замість 5–10 пунктів у більшості американських контрактів) є яскравим прикладом високого рівня уникнення невизначеності, адже українці намагаються конкретно позначити та зафіксувати кожен аспект ділових відносин, у той час як американці демонструють славнозвісну тенденцію до спрощення, надаючи перевагу мінімізації кількості основних «віх» та викладенню деталей у підпунктах.

Перейдемо до розгляду прикладів з основної частини даного контракту.

Почнемо з опису предмету контракту. У оригінальній версії документу він виглядає наступним чином: «Комплектное оборудование фабрики по производству железорудных окатышей по методу «Grate-Kiln» общей производительностью 6 миллионов метрических тонн окатышей в год, как определено в § I. I. Приложения № 4 (производственные гарантии)...» [23, 1]. Український варіант є ідентичним: «Комплектне устаткування фабрики з виробництва залізорудних окатишів за методом «Grate-Kiln» загальною продуктивністю 6 мільйонів метричних тонн окатишів на рік, як визначено в § I. I. Додатку № 4 (виробничі гарантії)...» Тепер розглянемо переклад англійською: *Complete equipment of the plant for production of iron ore pellets under «Grate-Kiln» system with the total output of 6 Million metric tones of pellets per year as defined in Appendix 4 Clause I. I. (Performance Warranty)...* [23, 1]. Загалом переклад є дослівним, проте коли мова йде про Додаток № 4, застосовується елемент перестановки – в українському та російському варіанті спочатку розташований номер пункту (конкретна інформація), потім – номер додатку (загальна інформація), натомість в англійському варіанті інформація подається від загального до конкретного. Також при перекладі змінюється число іменника *гарантії* з множини (український та російський варіант) на однину – *Warranty* (англійський варіант).

Наступною розглянемо фразу «По следующим номерам трансов...» [23, 1], українською – «За наступними номерами трансів...» У тексті даного контракту вона перекладена англійською як *As per the following*

trans NN... [23, 1]. Спостерігаємо використання трансформації перестановки, а також заміну слова «номери» умовними позначками *NN*, яка також є свідченням американської тенденції до спрощення.

Далі розглянемо витяг з пункту 2, представлений російською мовою у такому вигляді: «Продавец несет все расходы по поставке оборудования и запасных частей, указанных в § I настоящего контракта на условиях ФАС, включая стоимость морской упаковки, маркировки, доставки в порт, хранения на складе экспедитора Покупателя в течение 20 дней, доставки со склада к борту судна» [23, 2]. Його український варіант виглядає наступним чином: «Продавець зобов'язується покрити всі витрати на постачання обладнання та запасних частин, зазначених в § I даного контракту на умовах ФАС, включаючи вартість морського пакування, маркування, доставки в порт, зберігання на складі експедитора Покупця протягом 20 днів, доставки зі складу до борту судна». Нарешті, переклад даного уривка англійською мовою представлений наступним реченням: *The Sellers are to bear all the expenses connected with the delivery of the equipment and spare parts itemized in Clause 1 of the Present Contract on F.A.S conditions including the cost of sea packing, marking, transportation to the port, storage for the first 20 days at the port and transportation to the side of the vessel* [23, 2]. Хоча загальна структура речення зберігається у всіх трьох варіантах, ми спостерігаємо використання трансформацій додавання («расходы по» – «витрати на» – *the expenses connected with*), перестановки («условия ФАС» – «умови ФАС» – *F.A.S conditions*), комбінації опущення та генералізації («на складе експедитора Покупателя» – «на складі експедитора Покупця» – *at the port*) та конкретизації («в течение 20 дней» – «протягом 20 днів» – *for the first 20 days*). Цікавим спостереженням є вживання терміну «Продавець» у особі однини у російському та українському варіантах та у особі множини (*the Sellers*) в англійському варіанті. Якщо розглянути дану особливість в лінгвокультурологічній площині, вона може вказувати на тенденцію до «демократизації» в американській культурі, тобто компанія

сприймається як сукупність осіб, кожна з яких бере безпосередню участь у прийнятті рішень або принаймні має на це право. Натомість велика дистанція влади в українській культурі призводить до закріплення чітких функцій щодо прийняття важливих для компанії рішень за одним керівником або невеликою групою уповноважених осіб. Аналогічна специфіка спостерігається при вживанні терміну «Покупець» (*the Buyers*) у подальшому тексті даного контракту. Наостанок варто зауважити, що український та англійський варіанти демонструють більшу подібність у відтінках модальності дієслів («Продавець зобов'язується покрити» – *the Sellers are to bear*), натомість у російському варіанті («Продавец несет») модальність зобов'язання є прихованою, непрямо відображеною в тексті. Прихований зміст є характерною рисою комунікації у колективістських культурах. Оскільки колективізм був основоположною рисою радянського суспільства, цим можна принаймні частково пояснити такий добір дієслова у російському варіанті.

Проте у випадку, коли йдеться про точну технічну інформацію, модальність зобов'язання чітко виражена в усіх трьох варіантах висловлювання, наприклад: «...размеры отдельных мест или ящиков **не должны** превышать максимальные габариты, указанные в п. 5.8 настоящего контракта» [23, 4]; «...розміри окремих місць або ящиків **не повинні** перевищувати максимальні габарити, зазначені в п. 5.8 даного контракту»; *...the dimentions of separate packages and cases are not to exceed the maximum dimentions specified in item 5.8 of the Present Contract* [23, 4]. Це пов'язано з виразним наголошенням на дотриманні необхідних норм транспортування устаткування.

Розглянемо наступний витяг з пункту 4 даного контракту: «...в качестве гарантии будет предоставлен безответный аккредитив первоклассного банка» [23, 5]. Його український варіант виглядає наступним чином: «...у якості гарантії буде наданий невідкличний акредитив першокласного банку». Нарешті, переклад англійською мовою представлений як *...an irrevocable Letter*

of Credit of a first class Bank shall serve as the above mentioned guarantee [23, 5]. У даному випадку спостерігаємо використання трансформацій перестановки та додавання («гарантия» – «гарантія» – *the above mentioned guarantee*).

Також варто звернути увагу на наступне формулювання: «оригинал специфицированного счета Продавца и две копии (с обязательным указанием номера контракта и транс/ов)» [23, 6]. Українською мовою дане формулювання можна перекласти наступним чином: «оригінал рахунку-специфікації Продавця та дві копії (з обов'язковим зазначенням номера контракту і транс/ів)», і, відповідно, англійською – *Sellers' itemized invoice – one original and 2 copies (where Contract number and Trans number are to be indicated)* [23, 6]. При перекладі англійською спостерігаємо не тільки використання перестановки, а й вищезгадану тенденцію подання інформації від загального до конкретного (спочатку вказується назва документа, потім – кількість та типи екземплярів). Окрім того, виразно простежується заміна частини мови: «обязательное указание» та «обов'язкове зазначення» перетворюється на складний присудок *are to be indicated*. Не виключено, що у «дієвій» та динамічній американській культурі перевага надається використанню дієслів та їх форм, ніж іменникам та субстантивним зворотам.

Аналогічний приклад являє собою наступний витяг: «гарантийное письмо Продавца о качестве и комплектности оборудования и соответствии его условиям контракта в 2-х экземплярах» [23, 7], що перекладається українською як: «гарантійний лист Продавця про якість та комплектність устаткування та його відповідність умовам контракту у 2-х екземплярах». Англійський варіант даного витягу представлений наступним формулюванням: *Sellers' letter of guarantee certifying good quality and complete delivery of the equipment and its conformity to the conditions of the Contract – 2 copies* [23, 7]. Спостерігаємо застосування трансформації перестановки та заміни («гарантийное письмо о» – «гарантійний лист про» – *letter of guarantee certifying*), а також тенденцію «від загального до конкретного».

Розглянемо також наступне формулювання: «разрешение инспектора Покупателя или представителя Покупателя на отгрузку оборудования после его испытания с участием инспектора Покупателя или без его участия в соответствии с § 9 контракта» [23, 7], українською: «супровідний лист інспектора Покупця або представника Покупця, що містить дозвіл на відвантаження устаткування після його тестування за участі або без участі інспектора Покупця відповідно до § 9 контракту». Переклад англійською мовою, представлений у тексті даного контракту, виглядає наступним чином: *release note issued by the Buyers' inspector or their representatives after the equipment has been tested in the presence of the Buyers' inspector or in his absence in accordance with Clause 9 of the Contract* [23, 7]. Перш за все, варто відзначити більший ступінь деталізації, притаманний українському варіанту: «разрешение» – «супровідний лист, що містить дозвіл». Водночас така частина даного формулювання, як «с участіем инспектора Покупателя или без его участия», виглядає в українському варіанті більш лаконічно: «за участі або без участі інспектора Покупця». Що стосується україно-англійського перекладу даного формулювання, у даному випадку ми можемо відзначити комбінацію трансформацій додавання («супровідний лист інспектора Покупця» – *release note issued by the Buyers' inspector*), опущення (англійський варіант не містить жодної інформації про відвантаження устаткування, наявної як в російському, так і в українському варіантах) та заміни частин мови («після його тестування» – *after the equipment has been tested*).

Достатньо цікавим прикладом є наступне речення: «Продавец будет отгружать оборудование партиями, по стоимости не меньше..., кроме партий, специально согласованных обеими сторонами» [23, 10]. Ми пропонуємо такий український варіант даного речення: «Продавець буде відвантажувати обладнання партіями, за вартістю не менше..., окрім партій, спеціально узгоджених обома сторонами». Тепер розглянемо англійський варіант, представлений у тексті досліджуваного контракту: *Except for special shipments*

from time to time agreed upon by the Parties, the Sellers shall not make deliveries valuing less than ... each [23, 10]. У даному випадку виразно простежується застосування трансформацій перестановки та антонімічного перекладу («Продавець **буде** відвантажувати обладнання партіями, за вартістю **не менше...**» – *the Sellers shall not make deliveries valuing less than ...*).

Розглянемо такий витяг з даного контракту: «Платежи за шефмонтаж (если шефмонтаж будет больше 113 чел./месяцев) будут производиться ежемесячно в течение 30 дней с даты получения ... направляемых через Банк Продавца следующих документов...» [23, 11]. Український варіант даного витягу виглядає наступним чином: «Платежі за шефмонтаж (якщо шефмонтаж складає більше 113 чол./місяців) будуть проводитися щомісяця протягом 30 днів з дати отримання ... через Банк Продавця наступних документів ...». Нарешті, переклад англійською мовою представлений наступним реченням: *Payment for services in excess of 113 man/months on supervision of erection will be effected monthly within 30 days upon receipt ... of the following documents for collection through Sellers' Bank...* [23, 11]. Окрім трансформації перестановки, ми також можемо спостерігати застосування додавання («шефмонтаж» – *services on supervision of erection*). Варто відзначити, що ми також пропонуємо декілька варіантів змін в перекладі даного витягу англійською мовою з метою підвищення адекватності кінцевого результату:

1. *Payment for services on supervision of erection in excess of 113 man/months will be effected monthly within 30 days upon receipt ... of the following documents for collection through Sellers' Bank...*
2. *Payment for services on supervision of erection, shall they exceed 113 man/months, will be effected monthly within 30 days upon receipt ... of the following documents for collection through Sellers' Bank...*

Перейдемо до розгляду такого речення: «Все открытые обработанные поверхности деталей должны быть тщательно покрыты антикоррозийными средствами и защищены от механических повреждений, внутренние

поверхности печи не красятся» [23, 12]. Запропонований нами український варіант є майже ідентичним до російського оригіналу та виглядає наступним чином: «Усі відкриті оброблені поверхні деталей повинні бути ретельно покриті антикорозійними засобами і захищені від механічних пошкоджень, внутрішні поверхні печі не потребують фарбування». Ми дещо конкретизували вимоги щодо внутрішніх поверхонь печі. Тепер звернімо увагу на переклад даного речення англійською: *All open machined parts surfaces are to be covered thoroughly with anticorrosion means and protected from mechanical damages. The inside of the kiln is not to be painted* [23, 12]. Як бачимо, модальність зобов'язання зберігається і чітко передається у всіх трьох варіантах («должны быть тщательно покрыты» – «повинні бути ретельно покриті» – *are to be covered thoroughly*), із застосуванням трансформації перестановки при перекладі англійською мовою. Окрім того, застосовується трансформація членування речень, яка з лінгвокультурологічної точки зору може вказувати як на американську тенденцію до спрощення, так і на схильність до якомога чіткішого представлення інформації.

Наступне речення також є прикладом, вартим уваги. Російськомовний оригінал виглядає наступним чином: «Маркировка на каждом ящике с грузом должна наноситься с четырех сторон/на двух противоположных боковых сторонах и на двух торцовых/» [23, 16]. Ми пропонуємо наступний україномовний варіант: «Кожен ящик з вантажем повинен мати маркування з чотирьох боків /на двох протилежних і на двох торцевих боках/». Він є більш лаконічним та наближеним до англомовного варіанту даного речення, проте не ідентичним йому. Нарешті, переклад даного речення англійською мовою представлений так: *The cases in which the cargo is packed are to be marked on four sides /on two opposite lateral sides and on two face sides/* [23, 16]. При аналізі україно-англійського перекладу даного речення ми відзначаємо заміну форм однини формами множини («ящик» – *cases*) та застосування трансформації додавання («ящик з вантажем» – *cases in which the cargo is packed*).

Розглянемо інший витяг з тексту досліджуваного контракту: «Продавец принимает на себя ответственность по наблюдению за погрузкой и крепежом с целью получения для Покупателя чистого бортового коносамента» [23, 19]. Українською мовою даний витяг може бути представлений таким чином: «Продавець бере на себе відповідальність щодо спостереження за вантаженням і кріпленням з метою отримання чистого бортового коносамента для Покупця». Аналізуючи переклад даного витягу англійською мовою (*The Seller will assume all responsibility of supervising the loading and tie-down in order to acquire for the Buyers a clean Bill of Lading* [23, 19]), ми спостерігаємо застосування трансформацій заміни частини мови («з метою отримання» – *in order to acquire*) та перестановки. Проте це один з небагатьох випадків, коли ми вважаємо за доцільне рекомендувати дослівний переклад, а саме *in order to acquire a clean Bill of Lading for the Buyers*, за аналогією до українського варіанту, замість *in order to acquire for the Buyers a clean Bill of Lading*, що являє собою кальку з російської мови, не властиву англомовним структурним тенденціям.

Російськомовний варіант наступного витягу з тексту даного контракту, який ми проаналізували, виглядає так: «За неизвещение или несвоевременное извещение о произведенной отгрузке оборудования Продавец уплачивает Покупателю штраф в размере 0,1 процента от стоимости отгруженного оборудования. Штраф начисляется по истечении первых 5 дней» [23, 21]. Ми пропонуємо наступний україномовний варіант: «У разі відсутності або несвоєчасності повідомлення про здійснене відвантаження обладнання Продавець сплачує Покупцеві штраф у розмірі 0,1 відсотка від вартості відвантаженого обладнання. Штраф нараховується через 5 днів». Нарешті, розглянемо англомовний переклад даного витягу: *The Sellers will pay to the Buyers penalty at the rate of 0.1 per cent of the value of the shipped equipment for non-notification or late notification of the effected despatch of the equipment. Penalty to take effect after the first 5 days* [23, 21]. Аналізуючи україно-англійський переклад даного витягу з тексту контракту, ми спостерігаємо

трансформацію перестановки. Також варто зазначити, що у другому реченні англomовного варіанту даного витягу бракує дієслова *to be*, що у даному випадку є грубим (хоча, можливо, й ненавмисним) порушенням правил англійської граматики: *Penalty is to take effect after the first 5 days*.

Російськомовний оригінал підпункту 9.4 виглядає так: «Извещение Продавца о готовности оборудования к испытанию должно быть послано Покупателю и получено им не позднее чем за 15 дней до предполагаемого срока начала испытаний» [23, 23]. Українською мовою його можна представити наступним чином: «Повідомлення Продавця про готовність устаткування має бути відправлене Покупцеві та отримане ним не пізніше, ніж за 15 днів до початку тестування». При розгляді англomовного варіанту даного підпункту (*The Sellers' notifications of the readiness of the equipment for the tests are to be sent to the Buyers and to be received by them not later than 15 days before the tests are supposed to start* [23, 23]) та аналізі його україно-англійського перекладу ми спостерігаємо застосування трансформацій заміни форми однини на форму множини («повідомлення» – *notifications*) та перестановки («повідомлення Продавця» – *the Sellers' notifications*).

Російський та український варіанти наступного речення є ідентичними: рос. «Продавец гарантирует ... доброкачественность, полноту и комплектность технической документации и чертежей, как предусмотрено в Приложении № 2» [23, 29]; укр. «Продавець гарантує ... доброякісність, повноту і комплектність технічної документації та креслень, як передбачено в Додатку № 2». Переклад даного речення англійською мовою є здебільшого дослівним, лише наприкінці спостерігається трансформація додавання: *The Sellers guarantee ... high quality, fulness and completeness of the technical documentation and drawings, as provided for in Appendix 2 of the present Contract* [23, 29].

Ідентичність російського («С момента подписания настоящего контракта все предыдущие переговоры и переписка по нему теряют силу» [23, 42])

та українського («З моменту підписання даного контракту усі попередні перемови та листування щодо нього втрачають силу») варіантів спостерігається і у випадку з даним витягом з досліджуваного контракту. Розглянемо його англійський варіант: *After the Contract has been signed all the preceding negotiations and correspondence pertaining to it become null and void* [23, 42]. Спостерігаємо заміну частини мови («підписання» – *has been signed*), дослівний переклад.

Розглянемо російський та український варіанти наступного речення: рос. «Продавец не вправе передавать третьим лицам права и обязательства по контракту без письменного согласия Покупателя» [23, 42]; укр. «Продавець не має права передавати третім особам права та обов'язки за контрактом без письмової згоди Покупця». Як бачимо, вони демонструють максимальну подібність. Тепер звернімо увагу на його переклад англійською мовою: *The Sellers have the right to assign third Parties the Present Contract only on the Buyers' written consent* [23, 42]. Відтак, ми спостерігаємо застосування антонімічного перекладу («не має права передавати ... без письмової згоди Покупця» – *have the right to assign ... only on the Buyers' written consent*).

Як ми вже з'ясували, до термінології у галузі ракетобудування належать не лише терміни, що позначають складові ракет та супутників, а й терміноодиниці, які використовуються для позначення устаткування та процесів, задіяних у виготовленні ракетної техніки, її обслуговуванні та підготовці до запуску. Саме термінологія такого типу міститься у даному контракті.

Однокомпонентні «виробничі» терміни у галузі ракетобудування представлені не надто широко. Вони перекладаються здебільшого **дослівно** («корпус» [23, 13] – *shell* [23, 12]; «трубопровід» [23, 28] – *manifold* [23, 27]; «бункер» [23, 28] – *hopper* [23, 27]) або із застосуванням **додавання** («вологівідділювач» – *moisture trap* [23, 6]; «бандаж» [23, 32] – *riding ring* [23, 31]).

Двокомпонентні терміноодиниці є найчисельнішою групою даного типу. У переважній більшості випадків вони перекладаються **дослівно**: «вакуумна помпа» – *vacuum pump* [23, 7]; «головна рама» [23, 13] – *main frame* [23, 12]; «опорна рама» – *support frame* [23, 13] (у деяких випадках також перекладається як *structure* [23, 18] із застосуванням трансформації опущення); «бічна плита» [23, 21] – *side plate* [23, 20]; «пиловий клапан» [23, 24] – *dust valve* [23, 23]; «плиткова рама» [23, 33] – *pallet frame* [23, 32]; «пластинчастий конвеєр» [23, 38] – *pan conveyor* [23, 37]; «рентгенівський аналізатор» [23, 48] – *x-ray analyzer* [23, 46], тощо. Іноді для їх перекладу застосовуються трансформації **опущення** («повітряна камера» [23, 33] – *windbox* [23, 32]; «мастильний матеріал» [23, 48] – *lubricant* [23, 47]) та **перестановки** («система мащення» [23, 36] – *lube system* [23, 35]; «дверцята доступу» [23, 24] – *access doors* [23, 23]; «пульт оператора» [23, 28] – *operators console* [23, 26]; «модуль введення» [23, 32] – *input module* [23, 30]; «модуль виведення» [23, 33] – *output module* [23, 32] тощо). За результатами аналізу тексту досліджуваного контракту, термін «датчик» у різних двокомпонентних терміносполуках може перекладатися по-різному (хоча у будь-якому випадку перекладач повинен дотримуватися максимальної ідентичності термінів): «датчик тиску» [23, 28] – *pressure transmitter* [23, 27]; «датчик вібрації» [23, 29] – *vibration sensor* [23, 28]; «датчик щільності» [23, 29] – *density gauge* [23, 28]. Переклад двокомпонентних терміноодиниць із застосуванням **додавання** зустрічається значно рідше: «кранові перевантаження» – *transshipments by crane* [23, 13]. Рідкісним, проте дуже цікавим випадком є переклад двокомпонентних терміносполук даного типу шляхом **конкретизації**, наприклад: «випускна труба» [23, 20] – *bleeder stack* [23, 19]. Адже термін *bleeder stack* позначає не будь-яку випускную трубу, а саме газовідвід з атмосферним клапаном.

При перекладі трьохкомпонентних терміносполук даного типу зазвичай застосовується трансформація **перестановки**: «нижня опора ланцюга» –

lower chain support [23, 19]; «верхня опора ланцюга» [23, 20] – *upper chain support* [23, 19]; «корпус випускної труби» [23, 21] – *bleeder stack shell* [23, 20]; «затулка випускної труби» – *bleeder stack cap* [23, 21]; «циклонний колектор пилу» – *cyclone dust collector* [23, 26]; «вузол верхньої колони» [23, 33] – *upper column assembly* [23, 32]; «газопровід паралельного потоку» – *parallel flow duct* [23, 34]; «корпус охолоджуючого вентилятора» – *cooling fan housing* [23, 36] тощо. Іноді для перекладу даної групи терміноодиниць також застосовуються трансформації **додавання** («контрольно-вимірювальне устаткування» [23, 28] – *instrumentation and control equipment* [23, 27]) та **опущення** («корпус розвантажувального кінця» – *discharge housing* [23, 19]; «нагрівач головного валу» [23, 21] – *headshaft preheater* [23, 20]; «вузол платформи передачі» – *drive platform* [23, 21]; «передача головного валу» [23, 22] – *headshaft drive* [23, 21]).

Чотирикомпонентні «виробничі» терміносполуки зустрічаються у галузі ракетобудування не надто часто. Зазвичай вони перекладаються **дослівно** («неправильне розвантаження, зберігання та поведження» – *improper unloading, storage and handling* [23, 41]) або шляхом **опущення** («корпус вентилятора попереднього нагрівання» [23, 28] – *preheat fan housing* [23, 27]; «датчик температури типу спротиву» [23, 29] – *temperature sensor* [23, 27]). Іноді також зустрічається трансформація **перестановки**, наприклад: «система пальників трубчастої печі» [23, 33] – *burner system (kiln firing)* [23, 32].

Достатньо широко представлені терміносполуки даного типу, що містять п'ять і більше компонентів. Нерідко їх україно-англійський переклад є **дослівним**: «проекування, будівництво, монтаж, налагодження та експлуатація устаткування» – *design, civil works (construction), erection, commissioning and start-up of the equipment* [23, 2]; «послуги з шефмонтажу, налагодження, введення устаткування в експлуатацію» – *services in erection, commissioning, putting the equipment into operation* [23, 2]; «основна рама та упорна рама» [23, 30] – *plain frame and thrust frame* [23, 29]; «клейкі речовини

для транспортувальних стрічок конвеєрів» [23, 48] – *splicing materials for conveyor belting* [23, 47] тощо. Наявність великої кількості компонентів також зумовлює застосування трансформації **опущення** при перекладі даних терміносполук: «кріпильні деталі зубчастого колеса та від зубчастого колеса до фланця» [23, 13] – *gear and gear to flange hardware* [23, 12]; «повітропроводи для охолодження опорної рами» – *structure cooling air piping* [23, 20]; «очисний вузол та знижуючий вузол, бічний очисник» – *stripper and letdown, side stripper* [23, 20]; «закривна арматура з прилучними фланцями» [23, 39] – *valves and matching flanges* [23, 38]; «системи відбору та доставки проб» [23, 48] – *sampling and transport system* [23, 47]; «системи контролю та регулювання рівня у фільтрі» [23, 30] – *filter level systems* [23, 29]. Значно рідше при перекладі терміносполук, що містять п'ять і більше компонентів, зустрічається трансформація **додавання**: «система змащення вальниць та бічних плит» [23, 22] – *bearing, seal and side plate lube* [23, 21]; «система повітропроводів для охолодження розвантажувального кінця та опорної рами» [23, 22] – *discharge air cooling manifold and structure cooling air manifold* [23, 21].

Отже, під час дослідження україно-англійського перекладу зовнішньоторговельного контракту КБ «Південне» з термінологією у галузі ракетобудування ми виявили, що найбільш вживаними трансформаціями в рамках основної частини даного документу є перестановка, дослівний переклад та додавання. Генералізація, конкретизація та опущення застосовуються з помірною частотою. Рідше спостерігається застосування трансформацій антонімічного перекладу та членування речень. При перекладі галузевих терміноодиниць з різною кількістю компонентів переважають дослівний переклад та трансформації додавання та опущення. У деяких випадках переклад відбувається шляхом перестановки або конкретизації. Лінгвокультурологічні особливості тексту даного контракту вказують на високий рівень уникнення невизначеності та дистанції влади в українській культурі, а також на панівні у

американській культурі тенденції до спрощення, соціальної рівності навіть у межах корпоративного середовища та чіткого викладу інформації.

2.4 Особливості зворотного (англо-українського) перекладу зовнішньоторговельного контракту космічного агентства NASA з термінологією у галузі ракетобудування

Зовнішньоторговельний контракт, досліджуваний у даному підрозділі, був укладений англійською мовою американським космічним агентством NASA. Оскільки даний контракт є монолінгвальним, ми пропонуємо власні варіанти перекладу витягів з його тексту українською мовою.

Почнемо аналіз даного документу з його структурної композиції. Представлений контракт містить 10 розділів, позначених літерами англійського алфавіту (перший розділ не має позначки, з другого по десятий розділ – літери від B до J). Нижче ми подаємо перелік основних позицій змісту даного контракту з перекладом українською мовою та зазначенням кількості пунктів у кожній позиції:

1. *Model Contract* [50, 3] – «Типовий контракт»;
2. *Section B. Supplies or Services and Prices/Costs* [50, 3] – «Розділ B. Постачання та послуги. Ціни та витрати» (5 пунктів);
3. *Section C. Description/Specifications/Statement of Work* [50, 3] – «Розділ C. Опис, технічні характеристики та технічне завдання» (1 пункт);
4. *Section D. Packaging and Marking* [50, 3] – «Розділ D. Пакування та маркування» (2 пункти);
5. *Section E. Inspection and Acceptance* [50, 3] – «Розділ E. Перевірка та прийняття робіт» (2 пункти);
6. *Section F. Deliveries or Performance* [50, 3] – «Розділ F. Передання робіт. Результати виконання робіт» (3 пункти);

7. *Section G. Contract Administration Data* [50, 3] – «Розділ G. Дані з контролю за виконанням контрактів» (9 пунктів);
8. *Section H. Special Contract Requirements* [50, 4] – «Розділ H. Спеціальні умови контракту» (32 пункти);
9. *Section I. Contract Clauses* [50, 4] – «Розділ I. Пункти контракту» (19 пунктів);
10. *Section J. List of Documents, Exhibits, and Other Attachments* [50, 7] – «Розділ J. Перелік документів, додатків та інших доповнень» (1 пункт).

При перекладі змісту досліджуваного контракту українською мовою ми застосовували здебільшого трансформацію перестановки. При перекладі назви Розділу B ми також застосували членування словосполучення для адаптації інформації до типової української синтаксичної структури. Також варто зазначити, що для назв розділів україномовних контрактів не є характерним вживання розділового сполучника «або» (*or*) та скісної риски (/), тому при перекладі українською ми пропонуємо замінити їх єднальним сполучником «та» (наприклад, *Prices/Costs* – «Ціни та витрати»).

Розглядаючи зміст даного контракту з лінгвокультурологічної перспективи, ми можемо відзначити вищезгадану тенденцію американської культури до спрощення, адже кількість розділів американського контракту вдвічі менша у порівнянні з контрактом, укладеним в Україні. Водночас схильність до прямого, відкритого спілкування, оперування фактами та конкретного подання інформації чітко простежується у великій кількості пунктів у деяких розділах досліджуваного контракту. Окрім того, надання великого значення письмовій інформації та деталям принаймні частково зумовлює велику кількість чітко зазначених посилань на законодавчі акти та інші контракти у тексті документу, а також наявність напису *End of Clause* [50, 9] («Кінець пункту») наприкінці кожного пункту контракту. Вищезазначене «вільне» вживання розділового сполучника *or* вказує на помірний рівень уникнення невизначеності.

Перейдемо до розгляду перекладу витягів з основної частини досліджуваного контракту. Почнемо з наступного речення: *The Contractor shall provide all resources necessary to deliver and/or perform the requirements of the contract in accordance with the following table and per clause C.1...* [50, 9]. Ми пропонуємо такий варіант перекладу даного речення українською мовою: «Виконавець зобов'язується надати всі ресурси, необхідні для постачання та/або виконання вимог контракту відповідно до нижченаведеної таблиці та пункту С.1...» У даному випадку можна застосувати дослівний переклад, з елементом опущення наприкінці (*in accordance with the following table and per clause C.1* – «відповідно до нижченаведеної таблиці та пункту С.1»).

Далі розглянемо витяги з контракту, які ілюструють використання аббревіатур у тексті документу. Коли вихідне словосполучення подається у тексті контракту вперше, його вказують у повній формі, вказуючи аббревіатуру в дужках: *NASA is using a two-phased acquisition to certify fully integrated Crew Transportation Systems (CTS)* [50, 13] – «NASA здійснює двоетапне придбання з метою сертифікації повністю інтегрованих систем транспортування екіпажу (СТЕ)»; *Phase 1, the Certification Products Contract (CPC), requires delivery and disposition of specified early lifecycle plans and products that address CTS compliance with NASA's standards...* [50, 13] – «На першому етапі (Контракт на сертифікацію продукції (КСП)) відбуваються доставка та розподіл попередньо визначених планів життєвого циклу та продукції, що відповідають стандартам NASA для СТЕ...» Однак у подальшому тексті контракту аббревіатури активно використовуються замість відповідних словосполучень, наприклад: *The Contractor shall provide special studies for risk reduction and other purposes related to its CTS, to the extent ordered under CLIN 003 of this contract* [50, 13] – «Виконавець зобов'язується надати дані про спеціальні дослідження з метою зменшення ризику та задля урахування інших аспектів, пов'язаних з СТЕ, в обсязі, встановленому CLIN 003 даного контракту». З точки зору англо-українського перекладу даних речень можна спостерігати

застосування трансформацій перестановки (*specified early lifecycle plans* – «попередньо визначені плани життєвого циклу»; *that address CTS compliance with NASA's standards* – «що відповідають стандартам NASA для СТЕ») та додавання (*Phase 1* – «на першому етапі»).

Розглянемо наступний приклад з тексту досліджуваного контракту: *The Contractor shall provide and maintain an inspection system acceptable to the Government covering the services and Research and Development (R&D) work under this contract* [50, 16] – «Виконавець зобов'язується надати систему контролю, яка відповідає державним вимогам та охоплює послуги та науково-дослідні роботи, передбачені даним контрактом, а також забезпечити технічне обслуговування даної системи». Спостерігаємо застосування трансформацій перестановки, додавання (наприклад, *maintain* – «забезпечити технічне обслуговування») та смислового розвитку (*acceptable to the Government* – «яка відповідає державним вимогам»).

Перейдемо до розгляду та аналізу наступного витягу з даного документу: *The Contractor shall use the physical inventory results to validate the property record data, specifically location and use status, and to prepare summary reports of inventory as described in paragraph (c) of this clause* [50, 23] – «Виконавець зобов'язується використовувати результати інвентаризації наявних матеріальних активів для перевірки даних обліку майна, зокрема місця розташування та стану використання, а також для підготовки зведених звітів про інвентаризацію, згідно з підпунктом (с) даного пункту». У даному випадку ми спостерігаємо застосування трансформацій перестановки, подекуди у комбінації з додаванням (*property record data* – «результати інвентаризації наявних матеріальних активів») та заміни частини мови (*to validate* – «перевірка»; *to prepare* – «підготовка»).

Цікавим прикладом є такий витяг з даного контракту: *Unless specifically authorized in writing by the Property Administrator, the inventory shall be performed and posted by individuals other than those assigned custody of the items,*

responsibility for maintenance, or responsibility for posting to the property record [50, 23] – «За відсутності спеціального письмового дозволу від Розпорядника майна інвентаризацію проводять особи, які не є відповідальними за зберігання одиниць продукції, технічне обслуговування або ведення обліку майна. Дані особи також зобов'язані повідомити про результати інвентаризації поштою». Спостерігаємо застосування трансформацій додавання (*unless specifically authorized in writing* – «за відсутності спеціального письмового дозволу»), антонімічного перекладу (*individuals other than those assigned* – «особи, які не є відповідальними») та членування речення.

Наступне речення представляє собою дещо легше завдання для перекладача: *The Contractor shall report the results of the physical inventory to the property administrator within 10 calendar days of completion of the physical inventory* [50, 24] – «Виконавець зобов'язується повідомити Розпорядника майна про результати інвентаризації наявних матеріальних активів протягом 10 календарних днів після завершення інвентаризації». Ми вважаємо за доцільне застосувати трансформацію перестановки (*report the results of the physical inventory to the property administrator* – «повідомити Розпорядника майна про результати інвентаризації наявних матеріальних активів») та додавання (*physical inventory* – «інвентаризація наявних матеріальних активів»).

Розглянемо такий витяг з тексту досліджуваного контракту: *It is anticipated that the Contractor will execute media events to cover major contract activities* [50, 47] – «Виконавець має проводити медіа-заходи для висвітлення основних видів діяльності за контрактом». При англо-українському перекладі даного речення ми застосовуємо трансформації опущення, заміни частини мови (*to cover* – «для висвітлення»), а також комбінації перестановки та додавання (*major contract activities* – «основні види діяльності за контрактом»).

Наступне речення, яке ми пропонуємо розглянути, виглядає таким чином: *The use of any direct quote by a NASA official shall be submitted for NASA*

concurrency to ensure accuracy prior to its release [50, 47] – «Усі зразки прямого цитування посадових осіб NASA обов’язково узгоджуються з агентством NASA перед релізом з метою забезпечення їх точності». У даному випадку чітко простежується застосування трансформацій додавання та перестановки (*to ensure accuracy prior to its release* – «перед релізом з метою забезпечення їх точності»).

Далі розглянемо такий витяг з досліджуваного контракту: *Unless otherwise stated in this contract, the Contractor shall be solely responsible for compliance with aforementioned environmental requirements including environmental permits. The Contractor shall be considered an independent entity responsible for its own actions for the purposes of environmental compliance and permitting matters* [50, 67] – «Якщо інше не передбачається даним контрактом, Виконавець є повністю відповідальним за дотримання вищезазначених природоохоронних вимог, включаючи дозволи природоохоронних установ. Виконавець вважається незалежним суб’єктом господарювання, відповідальним за власні дії щодо дотримання природоохоронних норм». Ми пропонуємо застосовувати трансформації додавання (*environmental permits* – «дозволи природоохоронних установ», *entity* – «суб’єкт господарювання») та комбінації перестановки з опущенням (*for the purposes of environmental compliance and permitting matters* – «щодо дотримання природоохоронних норм»).

Проаналізуємо останній приклад з даного контракту: *Any supplies and services to be furnished under this contract shall be ordered by issuance of delivery orders or task orders by the individuals or activities designated in the Schedule. Such orders may be issued up to 5-years from the effective date of the contract* [50, 81] – «Замовлення усіх товарів та послуг, що надаються за даним контрактом, здійснюються шляхом видачі замовлень на доставку або на виконання робіт фізичними особами або групами осіб, зазначеними у Розкладі. Замовлення можуть бути видані протягом 5 років з дати набрання чинності

даним контрактом». У даному випадку спостерігається застосування трансформації перестановки, опущення (*such orders* – «замовлення») та комбінації перестановки та додавання (*from the effective date of the contract* – «з дати набрання чинності даним контрактом»).

Термінологія у галузі ракетобудування представлена у досліджуваному контракті у дуже незначному об'ємі. Тим не менш, ми маємо змогу проаналізувати варіанти її англо-українського перекладу. Варто зазначити, що в даному документі технічна термінологія досліджуваної нами галузі представлена у переважній більшості трьохкомпонентними терміносполуками і у меншій мірі – чотирьохкомпонентними терміноодинаціями.

Серед трьохкомпонентних терміносполук відзначимо наступні: *Crew Transportation System* [50, 9] – «система транспортування екіпажу»; *low Earth orbit* [50, 13] – «низька навколосемна орбіта»; *the International Space Station* [50, 13] – «Міжнародна космічна станція». Лише у першому випадку ми спостерігаємо застосування трансформації **перестановки**, інші терміносполуки перекладаються **дослівно**.

Наостанок розглянемо таку чотирьохкомпонентну терміносполуку, як *Commercial Crew Transportation Capability* [50, 10]. Це назва одного з етапів програми NASA, спрямованої на розвиток перевезень астронавтів на Міжнародну космічну станцію за допомогою приватних пілотованих космічних кораблів. Ми пропонуємо наступний переклад даної терміноодинаці українською мовою: «Комерційні можливості транспортування екіпажу». У даному варіанті перекладу спостерігається застосування **перестановки** та вживання іменника «можливості» у формі множини замість форми однини, за аналогією до англомовного оригіналу.

У висновку слід зазначити, що основними перекладацькими трансформаціями, що застосовуються при зворотному (англо-українському) перекладі даного зовнішньоторговельного контракту, є перестановка та додавання. Окрім того, спостерігається застосування трансформацій

сміслового розвитку, заміни частини мови, антонімічного перекладу, членування речення та опущення. Домінуючими трансформаціями при перекладі галузевої термінології, що міститься у даному документі, виступають перестановка та дослівний переклад. Лінгвокультурологічна специфіка даного контракту, укладеного у американському культурному середовищі, вказує на тенденції до спрощення, прямого та відкритого спілкування, надання великого значення письмовій інформації та фактам, а також на помірний рівень уникнення невизначеності у американському соціумі.

2.5 Особливості зворотного (англо-українського) перекладу зовнішньоторговельного контракту компанії SpaceX з термінологією у галузі ракетобудування

Останній зовнішньоторговельний контракт, який ми розглядаємо у нашій роботі, був укладений англійською мовою американською компанією Space Exploration Technologies Corporation, всесвітньо відомою як SpaceX. Даний контракт також є монолінгвальним, тому ми пропонуємо власні варіанти перекладу витягів з його тексту українською мовою.

Насамперед розглянемо специфіку структури даного контракту. Він складається з п'яти розділів, пронумерованих римськими цифрами:

- I. *Continuation of Standard Form 1449* – «Положення стандартної форми 1449» (3 пункти);
- II. *Contract Terms and Conditions – Commercial Items* – «Умови контракту – Комерційна продукція» (31 пункт);
- III. *Contract Terms and Conditions Required to Implement Statutes or Executive Orders – Commercial Items* – «Умови контракту, необхідні для виконання законодавчих актів та директив – Комерційна продукція»;
- IV. *Offeror Representations and Certifications – Commercial Items* – «Запевнення та гарантії Оферента – Комерційна продукція» (2 пункти);
- V. *Attachments* – «Додатки» (13 додатків) [49, 1].

При перекладі змісту досліджуваного контракту українською мовою ми застосовували трансформації опущення (*Contract Terms and Conditions* – «Умови контракту»; *Executive Orders* – «директиви»), заміни частини мови (*to implement* – «виконання») та перестановки (*Offeror Representations and Certifications* – «Запевнення та гарантії Оферента»).

Лінгвокультурологічний аналіз змісту даного контракту дає нам можливість відзначити посилення американської тенденції до спрощення та скорочення (лише 5 розділів контракту у порівнянні з 20 розділами контракту, укладеного в КБ «Південне», та 10 розділами контракту космічного агентства NASA), а також посилення тенденції до деталізації, яка відображається не тільки у поділі другого розділу на 31 пункт, а й у наявності написів *End of Clause* [49, 15] («Кінець пункту»), *End of Provision* [49, 75] («Кінець положення») та *End of Section* [49, 8] («Кінець розділу») наприкінці кожної відповідної структурної одиниці контракту.

Почнімо розгляд прикладів з основної частини досліджуваного контракту.

Першим витягом з даного контракту, який ми проаналізуємо, стане наступне речення: *The Contractor shall provide all services, facilities, and resources ... necessary to furnish all Contract Line Item Numbers (CLINs) below in accordance with the Terms and Conditions, Statement of Work (SOW), Exhibits, and Documents attached hereto* [49, 2] – «Виконавець зобов'язується надати всі послуги, матеріально-технічну базу та ресурси ..., необхідні для заповнення всіх нижчезазначених номерів предметів постачання за контрактом (CLIN), відповідно до Умов, Технічного завдання (SOW), Додатків та Документів, прикріплених до даного контракту». При англо-українському перекладі даного витягу ми рекомендуємо застосовувати трансформації додавання (*facilities* – «матеріально-технічна база»; *attached hereto* – «прикріплені до даного контракту») та перестановки (*Contract Line Item Numbers (CLINs) below* – «нижчезазначені номери предметів постачання за контрактом (CLIN)»).

Перейдемо до розгляду наступного прикладу з тексту досліджуваного документу: *The Contractor represents and warrants that it maintains with responsible insurance carriers (1) insurance on plant and equipment against fire and other hazards to the extent similar properties are usually insured by others operating plants and properties of similar character in the same general locality; (2) adequate insurance against liability on account of damage to persons or property; and (3) adequate insurance under all applicable workers' compensation laws* [49, 32] – «Виконавець запевняє та гарантує забезпечення (1) страхування виробничого обладнання від пожежі та інших ризиків у тому об'ємі, в якому зазвичай підлягає страхуванню подібне майно інших діючих підприємств та майно подібного типу у даній місцевості; (2) належного страхування відповідальності за шкоду, заподіяну особам або майну; та (3) належного страхування згідно з усіма чинними законодавчими актами про компенсації у разі нещасних випадків на виробництві у надійних страхових компаніях». При перекладі даного витягу також переважають трансформації додавання (наприклад, *workers' compensation laws* – «законодавчі акти про компенсації у разі нещасних випадків на виробництві») та перестановки (розташування формулювання «у надійних страхових компаніях» наприкінці витягу на відміну від англомовного оригіналу).

Черговий витяг з даного контракту, який ми розглянемо, виглядає наступним чином: *It is anticipated that the Contractor will execute media events to cover major contract activities. The Contractor may, consistent with Federal law and this Contract, release general information regarding its activities conducted within the scope of the Contract: ...* [49, 38] – «Виконавець має проводити медіа-заходи для висвітлення основних видів діяльності за контрактом. Відповідно до Федерального законодавства та даного Контракту, Виконавець має право оприлюднювати загальну інформацію про діяльність, що проводиться в рамках Контракту:...» Перше речення даного витягу є досить поширеним формулюванням у англомовних контрактах, яке перекладається українською

мовою із застосуванням трансформацій опущення, заміни частини мови (*to cover* – «для висвітлення») й комбінації перестановки та додавання (*major contract activities* – «основні види діяльності за контрактом»). При перекладі другого речення також спостерігаються трансформації перестановки (розташування формулювання «відповідно до Федерального законодавства та даного Контракту» на початку речення), конкретизації (*may* – «має право») та опущення (*regarding its activities* – «про діяльність»).

Проаналізуємо переклад українською мовою наступного речення: *The Contractor shall obtain and maintain any necessary contracts or agreements between the Contractor and any Government Agency authorizing the use of Government property, facilities, assets or services in performance of this contract (except as may be expressly stated in this contract as furnished by the Government)* [49, 53] – «Виконавець зобов'язується укласти та виконувати умови будь-яких необхідних контрактів або угод між Виконавцем та будь-яким Урядовим агентством, що дозволяють використовувати державне майно, матеріально-технічну базу, активи або послуги для виконання даного контракту (за винятком випадків, які можуть бути прямо зазначені в даному контракті, представленому Державними установами)». У даному випадку допускається застосування дослівного перекладу з елементами додавання (*facilities* – «матеріально-технічна база»; *Government* – «Державні установи»).

Оригінал та переклад українською мовою наступного витягу з досліджуваного контракту виглядають таким чином: *Any implementation issues or disputes arising under a Task Plan shall be referred for resolution to the Points of Contact, or if necessary the signatories, identified in the Task Plan* [49, 54] – «Для вирішення усіх проблем щодо виконання контракту або суперечок, пов'язаних з Технічним проектом, необхідно звертатись до Контактних осіб або, за потреби, до сторін, які підписали Технічний проєкт». При перекладі даного речення застосовується трансформація перестановки з елементом генералізації (*arising under a Task Plan* – «пов'язані з Технічним проєктом»).

Розглянемо останній витяг з основної частини досліджуваного контракту: *The Contractor shall produce in performance of this contract a Commercial Resupply Service (CRS) that is a domestic end product* [49, 76] – «Під час виконання даного контракту Виконавець зобов'язується створити Комерційні послуги постачання (CRS), які являють собою внутрішній кінцевий продукт». Спостерігаємо застосування трансформації перестановки як на рівні речення (розташування формулювання «під час виконання даного контракту» на початку україномовного варіанту витягу), так і на рівні окремого словосполучення (*Commercial Resupply Service* – «Комерційні послуги постачання»).

Термінологія у галузі ракетобудування, представлена у даному контракті, є досить розгалуженою та різноманітною. Оскільки даний контракт стосується безпосередньо програми Комерційних послуг постачання (CRS), тобто програми доставки вантажів на Міжнародну космічну станцію за допомогою приватних вантажних космічних кораблів, досліджувана термінологія використовується на позначення вантажної ракетної техніки та пов'язаних із нею деталей, технологій та процесів.

Однокомпонентні терміни, що належать до галузі ракетобудування, у даному контракті відсутні, тому ми починаємо аналіз англо-українського перекладу даної лексики з двокомпонентних терміносполук. Найчастіше вони перекладаються із застосуванням трансформації **додавання**: *vehicle integration* [49, 90] – «компонування космічного апарату»; *cargo integration* [49, 96] – «компонування вантажного космічного корабля»; *standard cargo* [49, 98] – «стандартний вантажний космічний корабель»; *vibration environment* [49, 187] – «умови впливу вібрації»; *shock environment* [49, 187] – «умови впливу хитання»; *flight personnel* [49, 188] – «персонал забезпечення польоту»; *ground personnel* [49, 188] – «наземний обслуговуючий персонал»; *propulsion characteristics* [49, 166] – «характеристики силової установки»; *pressurized cargo* [49, 138] –

«герметизований вантажний корабель»; *unpressurized cargo* [49, 138] – «розгерметизований вантажний корабель»; *non-CRS mission* [49, 184] – «політ поза програмою CRS», тощо. У деяких випадках переклад здійснюється шляхом **перестановки** (*mission operations* [49, 93] – «забезпечення польоту») або **дослівно** (*quasi-static acceleration* [49, 187] – «квазістатичне прискорення»; *aerodynamics parameters* [49, 166] – «аеродинамічні параметри»; *post-flight report* [49, 189] – «післяпольотний звіт»; *post-mission assessment* [49, 187] – «післяпольотне оцінювання»; *pre-flight prediction* [49, 185] – «передпольотні розрахунки»). Деякі двокомпонентні терміни мають декілька варіантів перекладу, здійснених за допомогою різних трансформацій, наприклад, терміносполука *acoustic environment* [49, 187] може перекладатися дослівно як «акустичні умови» або із застосуванням додавання та перестановки як «умови впливу акустичних навантажень».

Трьохкомпонентні терміносполуки даного типу здебільшого перекладаються українською мовою із застосуванням трансформацій **перестановки** (*Mission Integration Services* [49, 92] – «служби інтеграції місії»; *Mission Integration Management* [49, 92] – «управління інтеграцією місії»; *Launch Scrub turnaround* [49, 99] – «цикл скасування запуску»; *Equipment interface demonstration* [49, 102] – «демонстрація інтерфейсу устаткування»; *actual flight environments* [49, 187] – «реальні умови польоту»; *propellant slosh characteristics* [49, 166] – «параметри коливання пального») та **додавання** (*Launch Readiness Assessment* [49, 91] – «оцінка готовності до запуску»; *Mission Flight Procedures* [49, 95] – «схема виконання місії польоту»; *as-flown conditions* [49, 188] – «умови під час польоту»; *flight attitude timeline* [49, 188] – «графік зміни положення в польоті»; *flight software parameters* [49, 165] – «параметри бортового програмного забезпечення»; *tank geometry description* [49, 166] – «опис геометрії паливного баку»). Рідше застосовуються **дослівний переклад** (*Launch On Need (LON)* [49, 89] – «запуск на вимогу»)

та **опущення** (*On-Orbit Analysis* [49, 93] – «орбітальний аналіз»; *velocity state vector* [49, 187] – «вектор швидкості»).

Стосовно чотирьохкомпонентних терміносполук у досліджуваній галузі варто зазначити, що вони переважно перекладаються за допомогою комбінацій трансформацій **перестановки та дослівного перекладу** (*on-orbit free-flight* [49, 160] – «вільний політ на орбіті») і **перестановки та додавання** (*Real-Time Mission Support* [49, 95] – «підтримка місії у режимі реального часу»; *Cargo Return and/or Disposal* [49, 99] – «повернення та/або утилізація вантажного корабля»; *launch and visiting vehicles* [49, 189] – «космічні апарати для запуску та польотів»; *Pulse Code Modulation (PCM) stream* [49, 185] – «передача сигналів за допомогою імпульсно-кової модуляції (ІКМ)»; *flight attitude trajectory timeline* [49, 160] – «графік зміни просторового положення за траєкторією»). У окремих випадках спостерігається поєднання **перестановки та опущення**, наприклад: *solar beta angle range* [49, 188] – «діапазон бета-кута».

Нарешті, терміносполуки даного типу, які містять п'ять і більше компонентів, також перекладаються шляхом **перестановки** (*Launch Vehicle (LV) Preparation and Launch* [49, 90] – «підготовка та запуск космічного апарату») та комбінації даної трансформації з **додаванням** (*SAE Aerospace Quality Management System* [49, 54] – «система управління якістю складання та герметизації космічного апарату»; *Training and Operational Products for Integrated Mission Operations* [49, 94] – «тренування та операційні продукти для комплексного забезпечення польоту»; *time-of-year solar constant* [49, 188] – «сонячна стала залежно від пори року»; *GNandC sensor and actuator dynamics parameters* [49, 166] – «параметри датчика наведення, навігації та керування та динаміки силової передачі»; *Unpressurized cargo passive heat rejection capability* [49, 160] – «пасивна тепловідбивна здатність розгерметизованого вантажного корабля») або **опущенням** (*cargo delivery phase of the mission* [49, 184] – «етап доставки вантажу»).

У результаті детального розгляду особливостей зворотного перекладу даного контракту ми дійшли висновку, що панівними трансформаціями у межах його основної частини виступають перестановка та додавання. У деяких випадках допускаються конкретизація, опущення та дослівний переклад. Трансформації перестановки та додавання та їх різноманітні комбінації також переважають при перекладі галузевої термінології у даному документі. Лінгвокультурологічний аналіз демонструє посилення тенденцій до спрощення та деталізації.

Висновки до 2 розділу

Переклад зовнішньоторговельних контрактів з термінологією у галузі ракетобудування вимагає від перекладача ґрунтовної підготовки, а також володіння широким спектром знань та навичок, зокрема всебічної обізнаності в юридичній та технічній галузевій термінології.

До терміносистеми галузі ракетобудування належать терміноодиниці, що використовуються не лише на позначення структурних компонентів ракетної техніки та приладів для астрономічних спостережень, а й для номінації устаткування та процесів, задіяних у виробництві, обслуговуванні та підготовці ракетної техніки до польоту.

Не менш важливе значення має міжкультурна компетентність перекладача. Для перекладу досліджуваних нами контрактів необхідно розуміти українські та американські лінгвокультурні відмінності (лінійна активність та мультиактивність, колективізм та індивідуалізм, довгострокова та короткострокова орієнтація, дистанція влади, уникнення невизначеності тощо) та вміти враховувати їх як у перекладацькій діяльності, так і в потенційному укладанні зовнішньоторговельних контрактів у відповідних культурних середовищах.

При україно-англійському перекладі зовнішньоторговельних контрактів з термінологією у галузі ракетобудування найчастіше застосовуються дослівний переклад, перестановка та додавання, рідше – генералізація, конкретизація, опущення, антонімічний переклад та членування речень. Галузева термінологія у даному типі контрактів перекладається переважно дослівно або шляхом трансформацій додавання, опущення, перестановки, членування або конкретизації. Лінгвокультурологічний аналіз зовнішньоторговельних контрактів, укладених в українському культурному середовищі та перекладених англійською мовою, дозволяє виявити високий рівень уникнення невизначеності та дистанції влади в українській культурі, а також властиві

американській культурі тенденції до спрощення, демократизації відносин та чіткого викладу інформації.

Зворотний (англо-український) переклад зовнішньоторговельних контрактів з термінологією у галузі ракетобудування здійснюється у переважній більшості випадків із застосуванням трансформацій перестановки та додавання. Іноді спостерігається застосування дослівного перекладу, конкретизації, заміни частини мови, антонімічного перекладу, членування речення та опущення. При перекладі галузевої термінології, що міститься у даних документах, здебільшого застосовуються перестановка, додавання, дослівний переклад та їх комбінації. Основними лінгвокультурологічними особливостями зовнішньоторговельних контрактів, укладених у американському культурному середовищі, є домінування тенденцій до спрощення, прямолінійної комунікації, деталізації та приділення великої уваги письмовій інформації та фактам.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день юридичний переклад вважається одним із найбільш затребуваних та водночас найскладніших видів перекладу. Оскільки право є предметною галуззю, пов'язаною із соціально-політичними та культурними особливостями країни, для адекватної передачі юридичної інформації перекладач повинен не тільки досконало освоїти термінологію та правила оформлення подібного виду текстів, а й відмінно розумітися на культурних особливостях носіїв мов оригіналу та перекладу, специфічних конструкціях, властивих тільки їм. Мова текстів юридичного дискурсу має бути особливо точною, ясною й достовірною.

Вагому частку міжнародних ділових відносин регулюють зовнішньоторговельні контракти. Для здійснення коректного перекладу даного типу документів фахівець повинен володіти спеціальними знаннями у відповідній галузі права, орієнтуватися в чинному законодавстві держав усіх сторін, що укладають контракт, знати особливості використання іноземної юридичної термінології у конкретному контексті.

Переклад зовнішньоторговельних контрактів з термінологією у галузі ракетобудування ускладнюється наявністю технічної галузевої лексики, до якої потрібно добирати якомога точніші еквіваленти.

Значні зміни у зовнішньоекономічних відносинах України з США та державами-членами Європейського Союзу, що відбуваються протягом останніх десятиліть, зумовлюють постійне зростання рівня актуальності питань контрастивного аналізу методології й техніки перекладу у правовій сфері.

Під час проведення комплексного дослідження україно-англійського перекладу зовнішньоторговельних контрактів з термінологією у галузі ракетобудування ми визначили, що найбільш вживаними трансформаціями для даного типу перекладу є дослівний переклад, перестановка та додавання.

Тенденція до застосування даних трансформацій зберігається при зворотному (англо-українському) перекладі подібних текстів юридичного дискурсу.

Для перекладу відповідної галузевої термінології переважно застосовуються трансформації додавання, опущення та перестановки, а також їх різноманітні комбінації.

Лінгвокультурологічна специфіка зовнішньоторговельних контрактів, укладених в українському культурному середовищі та перекладених англійською мовою, відображає високий рівень уникнення невизначеності та дистанції влади в українській культурі, а також демонструє характерні для американської культури тенденції до спрощення, демократизації відносин, чіткого викладу інформації та надання великого значення письмовій інформації і фактам.

Таким чином, наше дослідження відкриває перспективи для подальшого вивчення перекладацьких та лінгвокультурологічних тенденцій як у сфері юридичного перекладу, так і в рамках роботи з елементами науково-технічного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике: [учеб. пособие] / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 1991. – 140 с.
2. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: [навч. посіб.] / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 232 с.
3. Ванслав М. В. Особенности перевода деловых писем и контрактов / М. В. Ванслав, И. В. Ярв, Е. С. Ивлева // Филология и лингвистика: проблемы и перспективы: материалы II международной заочной научной конференции. – Челябинск: Два комсомольца, 2013. – С. 96–98.
4. Власенко С. В. Перевод юридического текста: когнитивные особенности номинации и реалии-профессионализмы в языковой паре английский-русский / С. В. Власенко // Филологические науки в МГИМО. – М.: МГИМО, 2005. – № 21. – С. 129–140.
5. Воевутко Н. Ю. Проблеми перекладу контрактів та договорів з новогрецької мови на українську / Н. Ю. Воевутко, В. С. Зубочек // Вісник Маріупольського державного університету. – Серія: Філологія. – 2018. – Вип. 19. – С. 190–196.
6. Вороніна К. В. Ділова кореспонденція та її переклад: [навч.-метод. посіб.] / К. В. Вороніна. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – 96 с.
7. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / И. Р. Гальперин. – М.: Просвещение, 1981. – 336 с.
8. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М.: Высшая школа, 1981. – 138 с.
9. Гамзатов М. Г. Техника и специфика юридического перевода / М. Г. Гамзатов. – СПб.: Филологический фак. Санкт-Петербургского гос. ун-та, 2004. – 181 с.

10. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філол. наук / І. М. Гумовська. – Львів, 2000. – 19 с.
11. Доценко О. М. Способи англо-українського перекладу текстів міжнародних договорів / О. М. Доценко // Молодий вчений. – 2019. – №6 (70). – 15 с.
12. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г. М. Дроздова. – К.: ЦУЛ, 2002. – 172 с.
13. Зарума-Панських О. Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості : автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філол. наук / О. Р. Зарума-Панських. – Львів, 2001. – 19 с.
14. Згурська В. Г. / В. Г. Згурська // Актуальні проблеми слов'янської філології. – Серія: Лінгвістика і літературознавство. – 2010. – Вип. XXIII. – Ч. 2. – С. 535–542.
15. Калюжная В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В. В. Калюжная. – К.: Наукова думка, 1982. – 120 с.
16. Караулова Ю. А. Практикум по юридическому переводу / Ю. А. Караулова. – М.: 2003. – 291 с.
17. Кащишин Н. Особливості дискурсу та терміносистеми англомовних дипломатичних документів / Н. Кащишин // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. – Серія: Філологічні науки. – 2009. – Вип. 81(2). – С. 312-316.
18. Кігель В. Р. Методи і моделі підтримки прийняття рішень у ринковій економіці: [монографія] / В. Р. Кігель. – К.: ЦУЛ, 2003. – 202 с.

19. Ключник А. В. Теоретичний аналіз зовнішньоторговельного контракту / А. В. Ключник, Л. С. Барішник, І. А. Негрецька // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 8. – С. 20–24.
20. Ковалев А. Н. Азбука дипломатії / А. Н. Ковалев. – М.: Международные отношения, 1993. – 248 с.
21. Комиссаров В. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский / В. Н. Комиссаров, Я. И. Рецкер, В. И. Тархов. – М.: Высшая школа, 1965. – 287 с.
22. Кононов О. Знову про проблеми юридичного перекладу / О. Кононов // Юридичний журнал. – 2004. – №12. – С. 42–45.
23. Контракт № 19-05/61952-422. – М., 1975. – 209 с.
24. Костомаров В. Г. Русский язык на газетной полосе / В. Г. Костомаров. – М.: Издательство МГУ, 1971. – 266 с.
25. Кредісов А. І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю : [навч. посіб. / 2-ге вид., випр. і доп.] / А. І. Кредісов. – К.: ВІРА-В, 2002. – 552 с.
26. Куликова В. Г. Лексико-структурні та прагматичні особливості перекладу французьких текстів конвенцій / В. Г. Куликова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 3. – С. 34–38.
27. Лекант П. А. Лінгвістика тексту в інтерпретації І. І. Ковалика / П. А. Лекант // Актуальні проблеми українського словотвору. – Івано-Франківськ, 1995. – С. 81–82.
28. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Московский Лицей, 1996. – 298 с.
29. Мірошніченко В. М. Теоретичні проблеми перекладу мови ділових паперів / В. М. Мірошніченко // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2013. – № 6/4 (14). – С. 8–10.

30. Назаров В. Ф. Курс юридического перевода и англо-русский словарь по англо-американскому торговому праву [Текст]: переводное издание / В.Ф. Назаров. – М.: Инфосерв, 1994. – 416 с.
31. Овсяннік Р. П. Особливості англійської юридичної термінології в економічному дискурсі / Р. П. Овсяннік // Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах : матеріали ІІ Західнорегіон. наук.-метод. конф. викл. іноз. мов вищ. навч. закл. – Тернопіль, 1999. – С. 142–146.
32. Ожегов С. И. Словарь русского языка: [под ред. Н. Ю. Шведовой] / С. И. Ожегов. – М.: Русский язык, 1993. – 791 с.
33. Основи перекладу граматичних та лексичних аспектів: [навчальний посібник / за ред. В. К. Шпака]. – Київ: Знання, 2007. – 378 с.
34. Румянцев А. П. Зовнішньоекономічна діяльність: [навч. посіб.] / А. П. Румянцев, Н. С. Румянцева. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 377 с.
35. Сальникова Л. В. Английский язык для менеджеров / Л. В. Сальникова. – М.: Просвещение, 1992. – 183 с.
36. Сепир Э. Статус лингвистики как науки / Э. Сепир // Языки как образ мира. – М.: АСТ, Terra Fantastica, 2003. – С. 190–212.
37. Сергеева Г. А. Англомовні запозичення в українській правничій термінології: автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філол. наук / Г. А. Сергеева. – Х., 2002. – 16 с.
38. Фаткуллина Ф. Г. Базовые понятия лингвокультурологического анализа / Ф. Г. Фаткуллина. – Вестник РУДН, 2017. – Т. 15. – № 2. – С. 175–188.
39. Федотова И. Г. Юридические понятия и категории в английском языке: [учеб. пособ.; 4-е изд., перераб. и доп.] / И. Г. Федотова, Г. П. Толстопятенко. – Дубна: Феникс+, 2006 – 376 с.

40. Хацер Г. Особливості перекладу англомовних текстів юридичного дискурсу (на матеріалі договорів купівлі-продажу) / Г. Хацер // Актуальні питання іноземної філології. – 2019. – №10. – С. 268–273.
41. Черноватий Л. М. Переклад англомовної економічної літератури: [навчальний посібник / 2-ге вид., доп.] / Л. М. Черноватий, В. І. Карабан, І. О. Пенькова, І. П. Ярошук. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 411 с.
42. Чудинов А. Н. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка / А. Н. Чудинов. – СПб.: Издание В. И. Губинского, 1910. – 992 с.
43. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М.: Воениздат, 1973. – 280 с.
44. Шугаєв А. В. Особливості перекладу документів міжнародного права / А. В. Шугаєв // *Littera Scripta Manet*. – 2015. – № 1. – Р. 1–110.
45. Шумик М. Мовно-правничі аспекти зовнішньоекономічних договорів (на матеріалах українсько-польських контрактів) / М. Шумик // Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи. – 2012. – Т. 1. – С. 44–48.
46. Щепотина Е. В. Лингвокультурные факторы перевода юридического текста / Е. В. Щепотина // *Язык, коммуникация и социальная среда*. – Воронеж: ВГТУ, 2002. – Вып. 2. – С. 109–116.
47. Юридична енциклопедія: в 6 т. [гол. редкол. Ю. С. Шемшученко; ред.: М. П. Зяблюк, В. Д. Горбатенко]. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2001. – Т. 3. – 792 с.
48. Ярова Л. О. Граматичні особливості англомовних міжнародних документів в аспекті перекладу / Л. О. Ярова // Наукові записки КДПУ. – Серія: Філологічні науки. – 2016. – Вип. 144. – С. 233–237.
49. Contract No. NNJ16GX08B. – Space Exploration Technologies Corp., 2016. – 218 p.
50. Contract No. NNC14MA74C. – Kennedy Space Center, 2013. – 112 p.

51. Dijk, T. A. van. Critical Discourse Analysis / T. A. van Dijk // The Handbook of Discourse Analysis. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2001. – P. 352–371.
52. Gordon, E. M. The English Verbals / E. M. Gordon, I. P. Krylova. – М.: Просвещение, 1973. – 215 с.
53. Leech, G. Communicative Grammar of English / G. Leech, J. Svartvik. – М.: Просвещение, 1983. – 304 с.
54. Leech, G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – London: Longman, 1983. – 250 p.
55. Lewis, R. D. When cultures collide: leading across cultures / R. D. Lewis. – WS Bookwell, 2006. – 625 p.
56. Longman dictionary of contemporary English : [dictionary / new ed., 16th impr.]. – Harlow: Longman, 1992. – 754 p.
57. Longman dictionary of contemporary English: [dictionary]. – Edinburgh: Pearson Educated Limited, 2009. – 2081 p.
58. Sytenko O. Problem of adequate translation of contracts / O. Sytenko // Linguistic studies. – 2013. – Vol. 29. – P.161–167.
59. The Issues in English Philology: For advanced students and for teachers of English: [study manual]. – Irkutsk, 1998. – 140 p.
60. Вагапов А. С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе [Электронный ресурс] / А. С. Вагапов // Самиздат. – 2007. – Режим доступа: URL: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.
61. Документи і документування: поняття та види [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24228/>.
62. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – ООН, 1999. – Режим доступу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518.

63. На Параналі буде розташовано решітку черенковських телескопів – ESO Україна [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <https://www.eso.org/public/ukraine/news/eso1841/?lang>.
64. Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) [Електронний ресурс]. – 2001. – № 201. – Режим доступу: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01>.
65. Сидоренко І. А. Особливості перекладу міжнародної нормативно-правової документації [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/07_%20Sydorenko_osoblyvo_sti_perekladu.pdf.
66. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: [Електронний ресурс]. – ООН, 1945. – Режим доступу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
67. Телескоп за межею розумного [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <https://habr.com/ua/post/428824/>.
68. Что такое опцион? Биржевые опционы простыми словами [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://ffin.ua/ru/blog/faq/investytsii/post/shcho-take-option>.
69. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>.
70. Independent board chair calls JWST a «step too far» – SpaceNews.com [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <https://spacenews.com/independent-board-chair-calls-jwst-a-step-too-far/>.
71. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <http://www.un.org/law/cod/finterr.htm>.
72. Technology – Cherenkov Telescope Array [Електронний ресурс] / Режим доступу: URL: <https://www.cta-observatory.org/project/technology/>.

73. The Lewis Model – Business Insider [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://www.google.com/amp/s/www.businessinsider.com/the-lewis-model-2013-9%3famp>.
74. The USA – Hofstede Insights [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/the-usa/>.
75. Ukraine – Hofstede Insights [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://www.hofstede-insights.com/country/ukraine/>.
76. Ukraine – Language, Culture, Customs and Etiquette [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://www.commisceoglobal.com/resources/country-guides/ukraine-guide>.
77. What is the Difference Between Warranty and Guarantee [Электронный ресурс] / Режим доступа: URL: <https://pediaa.com/what-is-the-difference-between-warranty-and-guarantee/>.